

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

WESTMANLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Westmanlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

WESTMANLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Om Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	7.
Folkmängden.....	7.
§ 3. Näringar.....	12.
Jordbruket.....	12.
Boskapsskötseln.....	15.
Skogshushållningen.....	17.
Bergs- och Bruksrörelsen.....	19.
Sala silfververk.....	19.
a) Om Grufvebrytningen.....	19.
b) Sala Silfververks och Bergslags produkter.....	19.
c) Om Sala silfververks kronoförläningar och avgifter till Kronan.....	20.
d) Om Sala silfververks ränte-ersättningsfond.....	21.
Jernmalmsbrytningen i Länet.....	21.
Kopparmalmsbrytningen.....	21.
Tackjernstillverkning.....	21.
Stångjernstillverkning.....	22.
Jernmanufaktur-tillverkning.....	22.
Koppartillverkning.....	22.
Messingstillverkning.....	22.
Blyertstillverkning.....	23.
Fabriker, bruk och öfrige näringar, hvilka icke höra till bergsrörelsen.....	24.
1:o Tegelbruken.....	24.
2:o En vadmalsstamp.....	24.
3:o Fyra lädergarfverier på landet.....	24.
4:o En reparationsdocka.....	24.
Binäringar.....	24.
1:o Varors forslande.....	24.
2:o Kolning.....	24.
3:o Tjärubränning.....	24.
4:o Plank- och brädsågning.....	24.
5:o Linne- och ylleväfnader.....	24.
6:o Salpeter-tillverkningen.....	25.

7:o Jagt och djurfångst.....	25.
8:o Fiske.....	25.
9:o Sjöfart.....	25.
§ 4. Politisk författning.....	30.
Kammarverk.....	30.
Statsbidrag.....	32.
Politi.....	32.
Förhållandet med sjukvården vid Länets Lazarett och Kurhus upplyses af följande tablå	36.
§. 5. Städerne.....	45.
1:o Westerås.....	45.
Fabriker.....	47.
1:o en tobaksfabrik.....	47.
2:o 2:ne läderfabriker.....	47.
3:o Fyra färgerier.....	47.
4:o Två gelbgjuterier.....	47.
5:o Två spegelfabriker.....	47.
6:o Fyra urfabriker.....	47.
2:o Arboga, Sjö- och Uppstad.....	50.
3:o Sala, Bergs- och Uppstad.....	53.
Fattigförsörjningen.....	54.
4:o Köping, Sjö- och Uppstad.....	55.

Tabellbilaga

Tabell för landet till Westmanlands Läns Femårsberättelse för åren
1851-1855

Femårs-Tabell för Städerna i Westmanland för åren 1851-1855

**Underdånig berättelse om tillståndet i statistiskt och
ekonomiskt afseende i Westmanlands Län för å-
ren 1851 till och med 1855.**

§ 1.

Om Länets allmänna beskaffenhet.

Under ifrågavarande qvinvennum har Länets allmänna beskaffenhet icke undergått någon väsentlig förändring.

Till vinnande af säkra och pålitliga upplysningar om Riket i Statistiskt hänseende är uti Kongl. Instruktionen för General-Landtmäteri-Kontoret, Provins-Landtmäteri-Kontoren samt Landtmätarne i Riket den 4:de Maj 1827 förordnadt om upprättande af Geografiska kartor öfver alla socknar inom hvarje Län med beskrifningar; och stadgar Instruktionen i 54 § af hvilka Landtmätare dessa kartor böra upprättas. Rörande formulärer till dessa socknekartor och beskrifningar, och verkställigheten af hvad Landtmäteri-Instruktionen derom stadgar, innehåller Eder Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 12:te December 1845 och den 24 Januari 1851 bestämda föreskrifter, på grund hvaraf Öfverdirektören vid Landtmäteriet till samtliga Landtmätarne i Riket angående socknekarteverket utfärdat åtskillige Cirkulär-Bref, det sista af den 1:sta Juni 1855. Till följe af hvad sålunda är förordnadt hafva, inom detta Län, hitintills socknekartor med beskrifningar blifvit af Landtmätare upprättade öfver trenne socknar, nemligen öfver Westerås-Barkarö, Kärrbo och Sala socknar, hvilken sistnämnde äfven innefattar Sala stad; och åt andre tjenstgörande Landtmätare i Länet hafva för socknekartors upprättande anvisningar blifvit lemnade å Wester-Wähla, Bergs, Lundby, Svedvi, Wester-Löfsta, St Ilians, Huddunge, Wester-Fernebo, Karbennings, Harkers, Rytterns, Himmeta. Bro, Gunnilbo, Fläckebo och Köpings socknar samt Köpings stad.

För en detaljerad kännedom i statistiskt afseende är fortgången af socknekarteverket af mycken vigt, men då, efter nu gällande författningar, upprättandet af socknekartor är som en skyldighet ålagd Landtmätare utan fullt motsvarande ersättning, kan man icke hoppas socknekarteverkets fullbordan förr än under en ganska lång

tidsperiod. Det vore således önskeligt, att detta angelägna verk kunde blifva fort-skyndadt genom anslag af erforderliga medel dertill; men för den säkerhet och pålitlighet som med socknekartor och socknebeskrifningar åsyftas, och hvarförutan de icke ens kunna anses dugliga, torde äfven, efter min underdåniga tanka, vara nödigt, att socknekarteverket inom hvardera Län^{et} ställdes under speciel ledning och insecnde af en dertill utsedd kunnig Landtmätare. Man kan icke hos alla Landtmäteriauskultanter och unga Landtmätare, som, för vinnande af kompetens till Kommissions-Landtmätare-tjenst, erhålla anvisning på stad eller socken för att deröfver författa karta och beskrifning, förutsätta tillräcklig kunskap, erfarenhet, noggranhet och omdöme för ett så viktigt arbetes utförande; och äfven för vice Kommissions-Landtmätare och de äldre Landtmätare, som förut icke lagt hand vid socknekartors och beskrifningars upprättande, kunde råd och speciella anvisningar icke vara aldeles öfverflödiga. Den kontroll öfver socknekartors och beskrifningars duglighet, som enligt nu gällande författningar äger rum, synes mig icke heller vara tillräcklig utan socknekarteverkets ledning af någon kunnig hufvudman i Län^{et}.

Hvad särskildt beträffar städerna torde här böra anmärkas, att utom ofvanberörde karta öfver Sala stad, i sammanhang med karta öfver Sala socken, special-kartor öfver städerna Westerås, Köping och Arboga jemte deras områden numera blifvit, enligt de föreskrifter Kommittéen för utredande af grunderne för städernes beskattning lemnat, upprättade och af trycket utfärdade, så att special-kartor öfver samtliga städerna i Län^{et} finnas att tillgå, innefattande rätt intressanta upplysningar.

I afseende på Länets allmänna beskaffenhet och indelning kunna ganska omfattande och sakrika upplysningar för öfrigt inhemtas uti de af trycket utgifne arbeten, nemligen »Topografiska och Statistiska uppgifter om Westerås Län» tryckt 1842 och uti »Beskrifningen öfver Westerås Län af Wilh. Tham» tryckt år 1849. — Hvad indelningen beträffar, i afseende på de ärenden som röra Bergväsendet, torde böra anmärkas, att detta Län förut omfattade delar så väl af Öster- och Vester-Bergslager-nes, som af Lindes och Ramsbergs Bergmästaredömen, jemte Sala Bergslag, som utgör ett särskildt distrikt under Bergshauptmans styrelse, samt att här fanns ett helt Bergsfögderi, nemligen Norbergs och Skinnskattebergs Bergsfögderi, och att en del af Län^{et} dessutom lydde under Lindes och Ramsbergs Bergsfögderi, men att nu mera, enligt Eder Kongl. Majts nädiga skrifvelse till Dess och Rikets Bergs-Kollegium den 6:te Oktober 1854, den förra indelningen är så förändrad, att hela Län^{et}, med undantag af Sala silfververk, utgör en del af Fjerde Bergmästare-distriktet, hvilket omfattar Stora Kopparbergs och Westmanlands Län, med undantag af Stora Kopparbergs grufva och Sala silfververk; och hafva Bergsfogde-tjensterne blifvit indragne, i följd hvaraf indelningen i Bergsfögderier förfallit; varandes Bergsfogdarnes debite-

rings- och uppbörds-befattning numera öfverflyttad på Häradsskrifvarne och Kronofogdarne i orten.

Hvad den ecklesiastika indelningen af Länets beträffar torde här böra anmärkas, att egendomen Strömsnäs, hvilken är belägen inom Simtuna sockens rågång och af ålder tillhört Simtuna socken i ecklesiastikt afseende, men genom en af Kongl. Maj:ts för omkring ett halft sekel sedan fastställd öfverenskommelse blef lagd i ecklesiastikt afseende till den närbelägna, Upsala Län tillhörande, Breds församling, under detta qvinquennium, till följd af derom gjord ansökning och Eder Kongl. Maj:ts deröfver gifne nådiga utslag, åter blifvit uti ecklesiastikt afseende förenad med Simtuna församling.

Hvad Länets naturliga förhållande angår, har detsamma under ifrågavarande qvinquennium undergått den förbättring, som kan anses vara en följd af fortsatta eller vidtagne nya vatten-aftappningar och odlingar å kärr och mossar samt annan oländig mark.

De med länebidrag af statsmedel företagne kostsamma utdikningar af Hägerwalls och Skarfsta mossar med flera sankt ägor, hörande till Skultuna Bruks egendom, blefvo år 1854 afsynade och godkända, men om mossarnes tjenlighet för gräs- och sädesodling kan något bestämdt omdöme ännu icke fallas.

De i sista berättelsen omförmälda vattenaftappnings-arbeten inom Hvittinge och Hernevi socknar hafva numera blifvit fullbordade, och har derigenom en ägovidd af omkring 500 tunnland odlingsbar mark vunnits, som till en del redan blifvit odlad. Skensta byamän i Thorstuna socken hafva företagit odling af en förut ofruktbar mosse, benämnd Ahlmossen, hvarigenom 60 tunnland blifvit fruktbarande.

Vid Lisjö egendom i Munktorps socken har vattenytan i en sjö, benämnd Södra Lisjön, blifvit sänkt genom upptagande af en graf af omkring 3,000 alnars längd; och på sådant sätt har en mosse om vid pass 110 tunnland kunnat odlas, hvilken nu bär rikliga skördar. Vid sjöns stränder hafva derjemte landvinningar uppkommit, hvilka äro afsedda dels till framtida odlingar och dels till betesmark eller slag.

Den i förening med Bredmossen uttappade Harmsjön, på Åsby ägor i Bergs socken, är nu gräsbärande med frodig växt å cirka 70 tunnland.

I Wester-Fernebo socken försörkas öfversvämningar af Wagnsån, men till följd af lågt vattenstånd i ån under några år hafva försök blifvit anställda att bearbeta de förut öfversvämmade fälten, hvilka försök haft goda resultat. Man har derigenom vunnit den öfvertygelsen, att om vatten-öfversvämningar, förmedelst upprensning och sänkning af vattendraget, blefve förekomna, odling skulle kunna företagas å vidsträckt, nu vattendränkta marker, och att derigenom ganska stora fördelar skulle tillskyndas orten. I följd häraf, och sedan Eder Kongl. Maj:ts under den 23

December 1852 beviljat bidrag af 566 R:dr 32 sk. B:ko för plan till sänkning af Wagnsåns vattendrag, har nivellering och undersökning af detta vattendrag blifvit af Chefen i medlersta väg- och vattenbyggnads-distriktet, Majoren och Riddaren Olivecrona, verkställd; men på yppad rättegång beror huruvida, genom borttagandet af en hålldam vid Hellsjön i detta vattendrag, erforderlig sänkning af vattenytan kan vinnas.

Vid Fagersta och Sembla Bruk i Westanforss socken äro tvänne sjöar sänkta, samt omkring 70 tunnland mossar genom afdikning bragta i odlingsbart skick.

Å den vid Engelsbergs Bruk aftappade Myrsjöns botten voro, redan år 1853, 36 tunnland genom odling gräsbärande. Samma år blefvo 11 tunnland å samma sjöbotten, efter verkställd odling, med råg besådde.

År 1854 uppodlades i Säby socken 8 tunnland kärmark, samt 10½ tunnland dels sank och dels stembunden skogsmark vid Brunnby uti Ihrsta socken.

År 1852 blefvo skogbeväxta myror vid egendomar inom Ihrsta socken odlade, nemligen vid Greflinge 25 tunnland, vid Gillberga 7 tunnland, vid Geddeholm 5 å 6 tunnland, vid Marsta 6 tunnland.

1853 odlades vid Greflinge 19 tunnland myrjord, och å Kyrkmossen i Karbenning 12 tunnland.

Vid de flesta Bruken hafva årliga nyodlingar skett.

Ibland dessa årliga nyodlingar anmärkas följande: vid Svanå till 20 å 25 tunnland, vid Fagersta 26 å 27 tunnland, vid Bjurforss 5 å 6 tunnland, vid Olofsforss 7 å 8 tunnland, vid Engelsberg, utom hvad förbemäldt är, 6 å 8 tunnland.

Inom Möklinta socken äro, isynnerhet i Forneby, större mossodlingar företagna och mindre sjösänkningar.

I Bergslagen hafva Bergsmännen i allmänhet börjat nyodlingar.

I Säter, Ramnäs socken, har en hemmensägare af allmogen företagit odlingar å dels sank, dels stembunden mark.

Inom Hernevi socken hafva, vid Rönnå och Bogården, omkring 40 tunnland blifvit nyodlade.

Vid Köpsta i Kungsåra är en större nyodling å mosse företagen — 94 tunnland äro afdikade, och deribland 6 tunnland år 1855 brända och besådda med råg och hvete.

Vid Wahlsta i Svedvi socken hafva mossodlingar fortgått, och vid Wallhall i Bergs socken blifvit påbörjade.

Vid Seglingsbergs och Karmansbo Bruk äro betydliga nyodlingar verkställda. Likaså vid Lycksta och Tomta egendommar i Romfartuna.

Vid Jönsarbo, Karmansbo och Bernshammar i Heds socken, der redan före 1854 betydliga mossodlingar varit företagna, hafva desse odlingar derefter blifvit fullföljde. Vid Karmansbo var redan 1850 en mindre sjö aftappad, hvarigenom 60 tunnland mosse blifvit till odling tjenliga.

Utom de nu uppräknade, hafva flera större och mindre nyodlingar å mossar och sankmarker blifvit företagna, jemte odlingar af betesmark och annan afrösningsjord, så att med säkerhet kan antagas att arealen af fruktbarande jord i nästan alla delar af länet blifvit uti en icke obetydlig mån utvidgad.

---

§ 2.

Invånare.

Folkmängden utgjorde, enligt sista berättelsen, 95,450 personer.

Enligt 1855 års mantalslängder hade den tillväxt på sätt följande tabeller utvisa.

	Antalet efter sista berättelsen.	Antalet efter 1855 års mantalslängder.	Förändring.
I Westerås Stad	3,659.	3,939.	+ 280.
Sala d:o	3,151.	3,256.	+ 105.
Arboga d:o	2,193.	2,308.	+ 115.
Köpings d:o	1,514.	1,582.	+ 68.
Westerås Fögderi	14,634.	14,692.	+ 58.
Strömsholms d:o	11,289.	11,881.	+ 592.
Kungsörs d:o	14,815.	14,726.	— 89.
Bergslags d:o	16,452.	17,148.	+ 696.
Sahlbergs d:o	17,653.	18,121.	+ 468.
Wäsby d:o	10,090.	10,103.	+ 13.
	<hr/> Summa 95,450.	<hr/> 97,756.	+ 2,306.

Af den sålunda uppgifne folknummern, 97,756 personer, äro:

	Betalande mantalspenningar.		Befriade från mantalspenningar.		Summa.	
	Mankön	Qvinkön	Mankön	Qvinkön	Mankön	Qvinkön
i Westerås Stad	1,020	1,368	658	893	1,678	2,261
» Sala d:o	795	1,023	656	782	1,451	1,805
» Arboga d:o	593	805	429	481	1,022	1,286
» Köpings d:o	403	529	284	366	687	895
» Westerås Fögderi	3,549	4,115	3,385	3,643	6,934	7,758
» Strömsholms d:o	2,951	3,294	2,731	2,905	5,682	6,199
» Kungsörs d:o	3,638	4,362	3,301	3,425	6,939	7,787
» Bergslags d:o	4,653	4,550	3,793	4,152	8,446	8,702
» Sahlbergs d:o	4,400	4,984	4,126	4,611	8,526	9,595
» Wäsby d:o	2,295	2,607	2,535	2,666	4,830	5,273
Summa	24,297	27,637	21,898	23,924	46,195	51,564
	51,934.		45,822.		97,756.	

Af denna, under 5 år tillkomna folkökning belöper:

a) på städerne	568.	
på landet	1,738.	2,306.
b) på mankønet	1,353.	
på qvinnokønet	953.	2,306.

De ifrån mantalspenningar befriades antal är ökad med 2,959.

De betalandes antal är minskadt med 653.

Skillnaden 2,306.

Härvid anmärkes, att ibland de ifrån mantalspenningar befriade äro upptagne icke allenast alla personer under 17 och öfver 60 år, utan ock gemenskapen af armén.

Fördelad på fem år, stiger denna folkökning per medium till 461 à 462 personer för hvardera året, och således årligen en förökning af 101 personer större än efter sista berättelsen.

Orsakerne till den sålunda fortfarande folkökningen i Länet hafva under detta qvinqvennum varit desamma, som äro uppgifne i förra berättelsen.

Beträffande helsotillståndet i Länet under ifrågavarande år anmärkes följande:

Den år 1851 fugtigt inbergade säden var tillika uppblandad med ovanligt stor kvantitet

kvantitet svingel, och ehuru den icke innehöll mjöldrögor, åtminstone icke i någon anmärkningsvärd mängd, förorsakade dock det af sådan säd bakade brödet hos en stor del af allmogen sjukdomsyftringar, liknande dem som vanligen äro en följd af förtärd mjöldröga. Genom sädens rengörning och torkning före dess förmalning förekommos dock alltid ofvananmärkte sjukdoms-symptomer.

År 1853 förekom kolera-smittan i städerna Westerås, Arboga och Köping samt i 15 socknar af Länets. De i kolera insjuknade personers antal var tillsammans 730. ibland hvilka 380 afledo.

År 1854 var frossan särdeles allmän i de trakter af Länets, som gränsa emot Mälaren, men år 1855 var denna sjukdom gängse i alla delar af Länets, med ovanligt stor benägenhet att recidivera.

Sinnessjukdomar förekommo till ovanligt stort antal år 1852. Samma år yppades rabies cania å hundskapel i Westerås, och påföljande året 1853 visade sig nyssnämnde sjukdom i 6 socknar af Länets. Ingen menniska blef dock af denna sjukdom skadad.

Rots och epidemisk qvarka ibland hästar, och mjeltbrand hufvudsakligen ibland svinkreaturen, hafva i ringa grad och på få ställen i Länets yppats.

För öfrigt har helsotillståndet i Länets under ifrågavarande år varit tillfredsställande.

Sedligheten kan med skäl anses hafva i flere afseenden under detta qvinnevemium vunnit förbättring. Dels har fyllerilasten aftagit, i följd deraf att allt flere, isynnerhet på landet, uppfostrats utan begagnande af brännvin, och att brännvinspriset blifvit betydligt förhöjdt efter den sista författningen om brännvinsbränning och försäljning af brännvin och andra starka drycker, samt att utskänkningsställenas antal undergått betydlig förminskning; dels också har den stigande välmågan samt Lagstiftningen och enskildes omsorg om det uppväxande släktets uppfostran bidragit till sedernas småningom skeende förbättring. Denna har dock ännu icke sträckt sig till det, vid fråga om sedlighet, så viktiga momentet, blygsamhet i förhållandet mellan könen. Antalet af årligen födda oäkta barn har beklagligen icke minskats.

Fasta folkskolor äro i alla socknar inrättade och dessutom flyttbara uti några socknar, på sätt redan i förra berättelsen blifvit omförmäldt. Allmogen synes allt mer och mer sätta värde på det tillfälle till uppfostran för dess barn, som genom folkskolorna blifvit beredt.

Sedan Länets Hushållnings-sällskap beslutat att i Westerås år 1853, under loppet af September månad, då höstmärknaden derstädes hålles, låta anställa en exposition utaf produkter af alla slag, som i Länets frambringas och begagnas, behagade Eder Kongl. Majt, uppå Sällskapets derom gjorde ansökning, enligt nådigt bref af den 31

Mars 1853, ställa till Sällskapets disposition en summa af 333 R:dr 16 sk. B:ko till premier för expositions-artiklar af utmärktare beskaffenhet, med vilkor, att premie-utdelningen skulle verkställas af sakkunnige män: att de alster och tillverkningar som belönades icke endast ägde företräde framför andras vid tillfället förevisade, utan vore i sig sjelfva prisgiltige: och att det beviljade anslaget skulle af Hushållnings-sällskapet redovisas genom skriftlig berättelse inför Kongl. Landbruks-akademiens Förvaltnings-kommitté.

Denna exposition, som, i anseende till kolera-smittans utbrott i Westerås hösten 1853 och höstmärknadens deraf föranledda inställande, icke kunde då försiggå, föranstaltades och verkställdes af sådan anledning i stället, med Eder Kongl. Maj:ts nådiga bifall, under höstmärknaden i Westerås uti September månad 1854. Expositionen utvisade temligen noga till hvad punkt närings- och konstfliten i Länet hunnit. Den öppnades i dertill utsedd tjenlig lokal den 18, slöts den 26 September och var för allmänheten tillgänglig emot inträdes-afgifter, bestämda för olika timmar ifrån 4 till 16 sk. B:ko. Den besöktes af tillsammans 1,460 betalande personer. Summan af inträdes-afgifterna utgjorde 254 R:dr B:ko, som användes till bestridande af kostnaderna för expositionen; och hvad dessa medel icke dertill förslogo fylldes genom tillskott af Hushållnings-sällskapets kassa. De exponerade artiklarne voro af en betydlig mängd, i åtskilliga industriens grenar, och deras beskaffenhet utvisade att industrien inom detta Län, om än icke hunnen till någon ovanligt hög ståndpunkt, dock är på god väg att utveckla sig, och verkligen hunnit längre, än man förut i allmänhet föreställt sig. Af exponerade, till försäljning af ägarne anmälde artiklar, blefvo 156 stycken försålda för ett sammanräknadt penningebelopp af 930 R:dr 30 sk. 2 rst. B:ko. Af dem som besökte expositionen blefvo dessutom beställningar gjorda å tillsammans omkring 125 särskilda persedlar, att tillverkas af 21 ibland dem som exponerat artiklar.

Ifrån Jern- och Manufaktur-bruk i Länet, hvilka dels ägas af flere intressenter och dels icke kunde anses erhålla lämplig belöning genom ett ringa penningebelopp, voro åtskilliga artiklar insatta, hvilka ansågos förtjena premium, hvarföre de utsedde prisdomarena, i stället för penningar, föreslogo, såsom premier åt dessa Bruk, Hushållnings-Sällskapets vanliga belöningsmedalj af silfver med särskild passande inskription. Sådane medaljer blefvo, i följd häraf, tilldelade Skultuna, Ramnäs, Surahammars och Jäders Bruk. I öfrigt blefvo premierna fördelade i 4 klasser: den 1:sta å 4 R:dr, den 2:dra å 3 R:dr, den 3:dje å 2 R:dr, och den 4:de å 1 R:dr Silfver Specie. Af första klassen utdelades 4, af den andra 9, af den tredje 18 och af den fjerde 44 premier, tillsammans 120 R:dr Silfvermynt, som, med tillägg af kostnaden

för ofvanberörde 4 medaljer, beräknad till 5 R:dr Silfver, svarar emot ofvanberörde af Eder Kongl. Majt beviljade summa.

Välmågan har under ifrågavarande period, isynnerhet de tvänne sista åren, märkbart tilltagit, förnämligast ibland allmogen. Skördarne åren 1851, 1853 och 1854 voro väl, i åtskilliga delar af Länets, under medelmåttan eller svaga, så att år 1853 undsättning af statsmedel måste för åtskilliga socknar sökas, och till ett sammanräknadt belopp af 48,018 R:dr 36 sk. Banko blef af Eder Kongl. Majt i nåder beviljad, nemligen 2,000 R:dr utan återbetalningsskyldighet och 46,018 R:dr 36 sk. med räntefri återbetalning dels på 2 och dels på 3 år; men spanmålsprisen de båda sista åren af detta qvinquennium, i synnerhet år 1855, voro i följd af exporten till utrikes ort så höga, och 1855 års rågskörd så god, att allmogen och landtbrukare i allmänhet derigenomingo ovanliga och betydliga penningtillgångar, derigenom icke allenast undsättningslånen och kronoutskylderna kunnat med lätthet betalas, utan ock skulderna till Bankodiskonten, allmänna kassor och enskilde minskas, samt penningbesparingar göras af de förut icke skuldsatta. — Uckså hafva utskylderna, utan andra rester än de som berott på inhibition eller handräckning, de tvänne sista åren ingått, och liqvider med den lätthet kunnat verkställas, att utsökningsmålens antal på ett anmärkningsvärdt sätt minskats.

Sammanräknade antalet af alla till Kronofogdarne och Magistraterne inom Länets för utmättningsverkställighet aflemnade utslag och domar utgjorde:

år 1850	2,533. —
och år 1855	4,402. —
	Minskning 1,131. —

Sammanräknade beloppet af till betalning fastställda kapitalbelopp uti förenämnde utslag och domar utgjorde:

år 1850	199,517 R:dr 30 sk. 4 r:st. B:ko
och år 1855	80,616 R:dr 18 sk. 11 r:st. B:ko.
	Minskning 118,901 R:dr 11 sk. 2 r:st. Banko.

Några mindre betydliga skulder, fastställda att utgå i persedlar, hafva härvid icke blifvit beräknade.

Tillgången på arbetare har under ifrågavarande qvinquennium, utöfver det vanliga förhållandet, varit anlitad vid ombyggnaden af Strömsholms kanal, vid anläggningen af Norbergs och Köping-Hults jernvägar, vid de af allmänna medel bekostade nybyggnader af cellfångelse och läroverkshus i Westerås samt vid hamnanläggningar och muddringar i Westerås, Köping och Arboga. Vid kanalarbetet har Första Kompaniet af Krono-arbets-korpsens Soldat-klass varit anställdt och der, likasom vid de öf-

rige här ofvan uppräknade arbeten, hafva flere arbetare ifrån andra Län varit använde, jemte dagsverkare af Länets invånare. — Dels behofvet af arbetsbiträden vid nämnde större företag samt vid jordbruket, bergs- och bruksrörelsen, och de af städerna eller stadsboer företagne diverse andre anläggningar, reparationer och byggnader, dels också de stegrade prisen på spanmål och andra lefnadsfönödenheter, hafva haft den påföljd, att dagsverklönerne stigit ganska betydligt. — Karldagsverken sommartiden hafva de sista åren betalats ifrån 26 sk. 8 rst. till och med 4 Rdr Banko.

---

§ 3.

Nüringar.

Jordbruket, som är den hufvudsakligaste nüringen, har under de sista fem åren gjort framsteg. Den enskilda omtanken och den ibland jordbrukarne allt mer och mer synbara hägen för förbättringar har varit understödd af de åtgärder, Länets Hushållnings-sällskap och dess Förvaltnings-utskott vidtagit, dels genom årligen anställda Landbruksmöten och de dervid föranstaltade profplöjningar och expositioner af kreatur samt åkerredskap och machiner af nyare uppfinning, dels ock genom den, i fyra häften hvarje år kvartalsvis, af trycket på Förvaltnings-utskottets föranstaltande utkomna, i populär stil af Sällskapets kunnige och nitiske Sekreterare, Auditören och Riddaren E. J. von Post, utgifna skrift, under titel: "Samling af upplysningar och underrättelser för Landthushållare i Westmanlands Län."

Länets vid Julpa inrättade och under Förvaltnings-utskottets tillsyn ställde Landbruksskola har bidragit till spridande af kñnedomen om ett rationellt jordbruk och införande af förbättringar i landtbruket, genom de vid skolan undervisade lärjungar. Antalet af lärningar vid denna skola har per medium årligen varit 47, deribland 42 frilärningar och de öfriga betalande ifrån 33 Rdr 16 sk. till 66 Rdr 32 sk. Banko per år. Under ifrågavarande tiderymd hafva från skolan afgått 48 lärningar, deribland 6 till eget jordbruk, 2 anställda såsom Inspektorer, 6 såsom Bokhållare och 33 såsom Rättare på egendomar, dels inom och dels utom Länet, och 4 skiljd ifrån skolan för osedligt uppförande.

Undervisningen vid skolan har blifvit bestridd, af Föreståndaren Agronomen F. R. Möller i Agronomi och allmän Landthushållning, af Länsdjurläkaren A. Engström i Veterinär-kunskapen, och af en examinerad Lärare uti Skogshushållningen; hvarjemte

skolans Bokhållare, Smed och Snickare, under Föreståndarens tillsyn, meddelat lär-
lingarne undervisning i Bokhålleri samt Smeds- och Snickare-handtverken.

Vid egendomen hafva under ifrågavarande qvinquennium blifvit uppodlade 51
tunnland från hagmark och skossäng, en del med betydlig stensprängning. Denna
uppodling, som är lagd till den i omloppsbruk varande åkerjorden, har burit råg-
och grässkördar. Af gamla odaljorden vid egendomen hafva 21½ tunnland blifvit
omlagda till tegfält, försedda med täckta diken af ris på cirka hvar 20:de alns af-
stånd. Till begagnande vid egendomen hafva under tiden blifvit införda följande nya
redskap, hufvudsakligen efter Engelska modeller, nemligen: Hästräfsor, Dragräfsor,
Säckhållare, Dikesspadar, Smörtjerna, Höstack-knif och tvånne förbättrade Harfvar.
Utom mälthus, stall, vagnshus, vedbod, koladugård, fårhus, oxhus, redskapshus,
klensmedja och svinhus har vid egendomen blifvit byggd och anlagd en urindam
och ströhus med ledning dertill ifrån ladugården.

Hvad allmogen i Länet beträffar har den förbättring i jordbruket, som vid dess
hemman skett, hufvudsakligen bestått uti en allmännare börjad klöfver- och gräsod-
odling; dock hafva äfven de stegrade sädesprisen hos allmogen upplifvat hög för
odling och en omsorgsfullare dikning och brukning af åkerjorden. Jemte dessa
framsteg i jordbruket finner man äfven förbättrad åkerbruksredskap vara införd hos
en och annan ibland den förmögnare allmogen.

Mera omfattande förbättringar vid jordbruket hafva hufvudsakligen blifvit å stör-
re och af ståndspersoner innehafde mindre egendomar införde.

Sålunda har jordbruket gjort betydliga framsteg nästan vid alla bruksegendomar
och större herrgårdar, genom införande af regleradt vaxelbruk, förökad kultur af
foderväxter, ängsvattningar och öfversilningar, utvidgade odlingar, grunddikning i före-
ning med anläggning af täckta diken, förbättrad åkerbruksredskap, större omsorg om
gödningsämnnens beredning, anskaffande af ändamålsenliga, nya och förbättring af gamla
tröskverk.

Vid några egendomar hafva äfven rior till sädestorkning blifvit anlagde, såsom
vid Lisjö, Hedensberga, Tomta, Limsta och Frössåker.

Att för öfrigt specifikt uppräknat hvilka af ofvanberörde förbättringar blifvit vid
de särskilda egendomarne och gårdarne verkställda, och huru vidt förbättringarne sig
sträckt, skulle för denna berättelse blifva nog vidlyftigt.

Särskildt torde dock böra nämnas, att uti Bergslagen, der koppelbruk redan
för längre tider sedan blifvit infördt, detta förbättrade brukningssätt allt mer och mer
utvecklats, samt att i Nora socken, belägen i Östra Westmanland, cirkulationsbruk in-
förts helst på aflägsna vretar och högländta ängar, och att många jordbrukare uti
denna, nästan helt och hållet af allmoge bebodda, socken hafva genom odlingar å

förr oduglig mark och på sämre ängar inom de sista tio åren nära fördubblat sitt höförråd.

Mindre försök med odling af Hvitbetor hafva de sednare åren af några jordbrukare blifvit verkställda. Det vore önskligt att dessa försök kunde leda till den nyttiga växtens allmännare odlande i Lanet.

Då nytan och angelägenheten af riors anläggande allt mer och mer inses, bör man kunna hoppas, att de exempel, som härutinnan blifvit under ifrågavarande qvinnium lemnade, varda mera allmänt efterföljde, äfvensom erfarenheten under denna period visat, att exemplen af förbättringar vid större egendomar väckt håg hos allmogen, att, efter råd och lägenhet, tillägna sig sådane förbättringar vid jordbruket.

Utom de i sista berättelsen omförmälda växter, Hvete, Råg, Korn, Ärtor, Blandsäd och Hafra, har äfven Wicker varit odlad, egentligen vid ståndspersoners egendomar. Bönor, Lin och Hampa odlas vida mindre än önskligt vore. Potatoesodlingen har, sedan sjukdomen torrötan å denna växt småningom minskats och upphört, under ifrågavarande år tilltagit. En ny sort, nemligen Islandspotates, har blifvit införd, och de försök man dermed på åtskilliga egendomar anställt hafva i allmänhet visat att denna sort haft en frodigare och längre kål, ända till tre alnar, och varit mera gifvande än vanlig potates samt i allmänhet vid skörd lemnat större potates, än den som vid sättningen varit begagnad.

Ibland gräsväxter äro Timotej och Klöfver de som hufvudsakligen odlas, och odlingen af dessa växter har allt mer och mer tilltagit med stor nytta för jordbrukarne. Försök i mindre skala äro gjorda med odling af *Malinia maxima*. *Festuca Littorea* (*arundinacea*).

Kål, Rofvor, Rötter och Humla odlas mindre än som borde ske.

Hägen för trädgårdars och trädplanterings anläggande och bättre vårdande är på spridda ställen i tilltagande. Flera folkskolelärare, men främst ibland dem Fredric August Ekström i Gunnilbo, hafva börjat intressera sig härför, och Konsistorierne i Westerås och Upsala hafva vidtagit åtgärder för att uppmuntra och befordra undervisningen i ämnet vid folkskolorne. Bemälda Ekström har utgifvit en handbok i detta ämne för folkskolan, folkskolelärare och allmoge, för hvilket arbete Ekström blifvit belönad med Hushållnings-sällskapets medalj; och Sällskapets Förvaltningsutskott bereder fri undervisning i vissa delar af trädgårdsskötseln och trädplantering för folkskolelärare-elever vid Seminarium i Westerås. Inom Westerås stad hafva invånarne gjort frivilliga sammanskott för trädplanteringar och utsett en kommitté för att ombestyrta planteringar i staden och på dess område.

Att trädplanteringar icke alldeles blifvit försummade utvisas, ibland annat, deraf, att Hushållnings-sällskapet belönat åtskilliga personer för trädplantering. Tillika

torde här böra anföras att Herr Kapitenen C. von Post på Frössåker, för att uppmuntra sina underhåfvande till trädplantering, åt dem utdelat 84 äkta fruktträd, och att ägaren af Bengtsbo rusthåll i Haraker E. R. Larsson, en ibland ortens skickligaste landbrukare, som vid sin egendom infört ett väl ordnadt cirkulationsbruk, har anlagt en trädgårdspark i Engelsk stil med omkring 900 träd och buskar.

I fall det lyckas att vid folkskolorne bibringa undervisning uti och håg för trädgårdsskötsel och trädplantering, torde man kunna hoppas betydligare förkofran härutinnan för framtiden.

Boskapskötseln omfattas med stigande intresse. I anseende till foderbristen åren 1851 och 1853 minskades väl boskapskreaturens antal betydligt, men de båda sednare årens bättre fodertillgångar hafva åter upphjelpat ladugårdarne. Vid en och annan egendom egnas mycken omsorg åt boskapsracernes förbättring, såsom vid Lycksta i Romfartuna, der ladugården är af racedjur nybildad, vid Ramnäs Bruk, Fiholm, Ängsö, Geddeholm och Lindö, dit afvelstjurar af Ayreshire-racer blifvit anskaffade, vid Karmansbo Bruk, dit boskapskreatur ifrån Schlesvig äro inköpte, vid Hedensberga, Stora Ekeby, Tidö, Wahnö, Geddeholm och Hesselö, der en bättre ordnad mjölk-hushållning framstår, flere andra ställen att förtiga der boskaps- och ladugårdsskötseln är väl vårdad.

De felslagna eller svaga sädesskördarne hafva bidragit att hos landbrukare rikta uppmärksamheten på nödvändigheten att väl ordna ladugårdsskötseln och utvidga odlingen af foderväxter. Att ladugårds-afkastningen i Länet är i stigande och att den numera än förr svarar emot behovet kan man med säkerhet bedöma; men lika säkert är, att den på det hela taget är långt under den ståndpunkt, hvartill den kunde och borde drifvas.

Fördel och inkomst af koladugårdar dragas i allmänhet på det sätt, att ifrån egendomar, belägna i grannskapet af eller på ungefär en mils afstånd ifrån de städer, der afsättning är att påräkna, mjölk och grädda till staden införas och försäljas, men vid en och annan längre ifrån afsättningsort inom Länet belägen egendom tillverkas smör och skumm-ost (mager ost), hvilka produkter vanligen på Stockholm afsättas.

Ett Kongl. Majt och kronan tillhörigt Stamschäferi af Southdowns-race, bestående af 2 baggar och 25 tackor har, sedan Juli månad 1852, varit stationerad vid Johannisbergs kungsladugård. Ifrån och med år 1854 har tillfälle varit öppnadt att ifrån detta schäferi inköpa får af nämnde race. Detta schäferi har varit i friskt och tilltagande godt stånd. I sin berättelse öfver besigtningen å schäferiet i Juni månad 1855 yttrar Direktören Hofman Bang, att han funnit: "tackorna friska samt lammen utomordentligt kraftiga och väl födda. De ett år gamla gumsarne äro äfven till kroppen bland de bäst utvecklade som jag för året sett i landet." Vid auktionen

1855 uppgick priset å två års samt 4½ års springbaggar till högst 27 och minst 22 R:dr 32 sk. B:ko stycket. Under hand har en blifvit såld till 28 R:dr B:ko. Sedan ulen blifvit tvättad befanns att tackorna vid schäferiet öfverhufvud gifvit nära 3. och baggarne, ett år gamla, nära 5 $\frac{1}{2}$ ull hvardera. Ullen har betalts med 44 sk. B:ko per skålpund. På färaveln i Länet kommer detta schäferi efter all anledning att hafva ett förmanligt inflytande, men ännu har färaveln i Westmanland icke hunnit till någon betydlig utveckling, utan är merändels inskränkt till husbehof.

Vid Strömsholms Kongl. Stuteri funnos vid slutet af år 1850 ett antal af 180 hästar, deribland 48 hingstar och 36 ston i första till och med 4:de året, 54 hingstar och 44 ston samt 4 wallack i 5:te året och derutöfver.

I slutet af 1855 voro vid detta stuteri 189 hästar, deribland 44 hingstar och 59 ston i första till och med 4:de året, 44 hingstar och 44 ston och 4 wallack i 5:te året och derutöfver.

Antalet af fallne föl vid detta stuteri har varit:

år 1851 efter 40 betäckta ston 28 föl,

år 1852 af 42 betäckta ston 28 föl, deribland dock 9 voro så mycket för tidigt födde, att de dogo af svaghet,

år 1853 efter 44 betäckta ston 30 föl,

år 1854 efter 40 betäckta ston 29 föl; och

år 1855 af 42 betäckta ston 35 föl.

Vid stuteriet hafva årligen i September månad auktioner varit hållne, dervid för Kongl. Stuteriets räkning blifvit försålde:

år 1851	15 hingstar och 7 ston för	5,004 R:dr 32 sk. B:ko.
år 1852	12 hingstar och 10 ston för	5,744 » 16 »
år 1853	9 hingstar och 6 ston för	3,860 « — -
år 1854	19 hingstar och 6 ston för	5,339 » 32 «
år 1855	7 hingstar och 10 ston för	5,848 » 16 -

Tillsammans 62 hingstar 39 ston för 25,797 R:dr — sk. B:ko.

Till upprätthållande och förädlande af vid stuteriet befintliga hästracer hafva under tiden blifvit inköpte:

år 1853 från Kongl. Preussiska Stuteriet Trakehnen 1 hingst och 2 ston, alla 4 år gamla, och

år 1855 från Ottenby Kongl. Stuteri 2 ston, och från Kongl. Hofstallet 1 sto.

Helsotillståndet bland stuteriets hästar under förenämnde fem år har i allmänhet varit tillfredsställande.

Privata personer tillhöriga ston hafva blifvit betäckta af Stuteriets hingstar:

	Vid Strömsholm.	Af de 40 beskillare, hvilka årligen till landsorterna utsändas.	
år 1854	407	2,026	Sma 2,433.
» 1852	98	1,823	» 1,921.
» 1853	95	1,705	» 1,800.
» 1854	149	1,859	» 2,008.
» 1855	138	1,627	» 1,765.
	<hr/> Summa 587	<hr/> 9,040	<hr/> » 9,627.

Hvad svinkreaturs-afveln i Länets beträffar är den ungefär i samma förhållande som efter förra berättelserne.

Kommissionslandtmätaren J. G. Littmark har under sista qvinqvennum på sin egendom Sättran i Svedvi socken fortsatt att uppföda ett större antal kalkoner; och årligen, mest i Stockholm, försålt betydligt antal lefvande kalkoner. Detta exempel, ehuru enstaka, visar dock att äfven afveln af detta slags husdjur kan drifvas med fördel.

Skogshushållningen inom Länets har i allmänhet å enskilda egendomar icke gjort några väsentliga framsteg, utan den förra behandlingen af skogarne fortfar, hvarföre äfven skogsbrist på flere ställen yppats. Äfven å bruksegendomar öfverstiger årsafverkningen den årliga tillväxten, med undantag för de Bruk, hvilkas ägare, i likhet med några få andre större possessionater, öfvertygade om nödvändigheten att mera vinnlagga sig om skogsskötseln, låtit å skogarne införa en reglerad hushållning, eller å dem antagit skogshushållnings-kunnige förvaltare. Arealen af de privata skogar, som sålunda behandlas efter rationella grunder, uppgår numera till omkring 175,000 tunnland, som i förhållande till Länets stora skogsvidd är obetydligt. Ibland privata egendomar, å hvilkas skogar en reglerad hushållning blifvit införd, må nämnas Ramnäs, Lisjö, Ferna och Karmansbo Bruk, Slagåla, Hannevad, Westsura och Skattmansö. Spår har äfven börjat visa sig dertill, att allmogen inser angelägenheten af en förbättrad skogshushållning. Sålunda har Bergsmannen unge Lars Pehrsson i Fragg, Norbergs socken, å sin ägande skog infört en ordnad hjälpgalling och traktuggning, hvarom Skogsförvaltaren vid Karmansbo lemnat det vitsord, att emot arbetets utförande ingen anmärkning kan göras och att den efter hjälpgallingen kvarstående skogen är en typ för växande skog. Lars Pehrssons grannar, inseende klokheden af hans företag, hafva något hvar förklaradt sig amna följa detta af honom gifna föredöme.

Berättelse öfver Westmanlands Län för åren 1851—1855.

Af Länets 40 allmänningar, innehållande tillsammans 49,750 tunnland, äro fem, med en areal af tillsammans omkring 10,000 tunnland, af Länets Jägerstat till trakt-huggning indelade, och fortgår uppmätandet och indelningen af de öfrige innevarande år genom Kongl. Skogsinstitutets lärare och elever. Den årliga afverkningen å allmänningarne har i medeltal uppgått till 2,093 normal-famnar, hvilken afverkningsmassa troligen, då hushållnings-planerna för de nu oindelade allmänningarne sättas i verkställighet, kommer att betydligt ökas. Med undantag af Kungsörs allmanning äro de öfriga obetydligt utsatte för återkningar.

Af de inom Länet befintliga kungsgårds- och boställs-skogarne äro 3,400 tunnland för trakt-huggning indelade.

Brukssocietetens Skogsinstitut har ifrån Vest-Sura i Ramnäs socken af detta Län blifvit förflyttadt till Nora i Örebro Län. Institutets verksamhet inom detta Län har varit af mycket gagn för bildande af Skogsförvaltare och utspridande af kunskap i skogshushållningen, samt för införande af en förbättrad skogshushållning, isynnerhet å bruksskogar. Också har vid Institutet efterfrågan efter der bildade kunnige Skogsförvaltare och Skogsvaktare varit så stor, att den icke alltid kunnat tillfredsställas.

Anledningen dertill att prisen på ved och alla slags skogseffekter under de sista fem åren betydligt stigit torde böra sökas dels uti en större åtgång och minskade tillgångar, men dels deruti att skogsägarna lärt sig att bättre känna skogens rätta värde, hvaremot de förut gällande lägre prisen icke kunna anses hafva svarat, dels ock uti de sista årens förmånligare skördar jemte de höga spanmålsprisen och stegrade arbetslöner.

Något har den stegrade åtgången minskats derigenom, att de ångfartyg, som gå till hamnar i Länet, börjat att i stället för ved nyttja stenkol till bränsle.

Deremot har åtgången förökats dels genom export ifrån Köpings hamn till Stockholm af träeffekter ifrån tvänne ofvanliggande sågverk, dels genom försäljning af timmer i trakterna af Dalelven och timrets flottning på elfven till utom Länet anlagdt sågverk, dels också genom anläggningen af en såg för ångkraft i Enåkers socken, Sahlbergs fögderi. Vid denna ångsåg, anlagd år 1854, är tillverkningen af plank och bräder beräknad för utskeppning. Denna anläggning har i betydlig mån höjt skogens värde i omgifvande trakter.

En annan ångsåg, anlagd vid Lycksta i Romfartuna socken, är endast beräknad för ortens behof och således af ingen våda för skogarnes bestånd i orten.

Bergs- och Bruksrörelsen.

Vid Sala silfververk anmärkas följande förhållanden:

a) Om Grufvetrytningen.

Den hufvudsakligaste grufvetrytningen inom Sala distrikt har, såsom vanligt, skett å silfverhaltig blyglans uti stora silfvergrufvan vid Sala, för Sala silfververks och Bergslags räkning, och har denna brytning i medeltal för ifrågavarande fem år utgjort 90,388 tunnor, å 6 $\frac{3}{4}$ kubik-fots innehåll, per år, eller 9,528 tunnor mera än under föregående qvinqvennum. Denna brytning har i skrädning lemnat i medeltal 33,782 lass vaskmalm, eller 5,018 tunnor mera än under föregående qvinqvennum, med alldeles lika medelhalt i silfver, samt af bättre, eller så kallad stufmalm, i medeltal 15,780 centner eller 3,190 centner årligen mera än under förra qvinqvennum. Denna brytning har dock på långt när ej kunnat genom bokning och vaskning tillgodogöras, i anseende till den vattenbrist, som under de tre sista åren i mer och mindre mån hindrat verkens jemna gång, så att ett oafverkadt inventarium af 31,201 lass vaskmalm uppkommit under detta qvinqvennum.

Utom denna Sala Bergslags malmbrytning i stora silfvergrufvan hafva under de tvänne sista åren en mängd inmutningar af enskilda skett utom nämnde grufvas område, dels å nyfunna anledningar, dels å gamla ödelagda grufvor och skärpningar, för det mesta å silfverhaltig blyglans, men äfven några å koppar- och jernmalm samt svafvelkis under åren 1854 och 1855. Ur de få bland dessa, der någon ordentlig brytning under år 1855 kommit i gång, har vunnits 1,996 lass vaskmalm och 321 centner stufmalm ur silfvergrufvorna, samt 138 skeppund 18 lispund jernmalm. Någon metall-tillverkning häraf är dock annu icke att uppgifva.

b) Sala Silfververks och Bergslags produkter hafva varit:

år	Silfver, Bergfint.		Bly, Metallvigt.			Silfver-glitt.
	Lödigt	m:k lod	Sk	L	℔	Centner
1851	3,811.	1.	269.	17.	3.	65,00.
» 1852	3,425.	5.	238.	13.	15.	70,00.
» 1853	3,934.	15.	224.	2.	$\frac{1}{2}$	111,00.
» 1854	3,079.	10.	239.	10.	19.	138,05.
» 1855	3,734.	12.	287.	18.	12 $\frac{1}{2}$	140,85.
<hr/>						
Summa	17,985.	44.	1,260.	3.	7.	524,90.

Medium för åren 1851—1855 3,597. — 252. — 13. 104,98.

Några andra bergverks-anläggningar inom Sala bergsdistrikt hafva icke förekommit, sedan köpmans-grufvornas rödfärgsverk blifvit ödelagdt.

c) Om Sala silfververks kronoförläningar och afgifter till Kronan.

Beloppet af de till Sala silfververk af Statsverket disponerade och af silfververket uppburne medel, äfvensom hvad Sala Bergslag deremot till Kongl. Maj:jt och Kronan erlagt i tionde, myntare-lön och slagskatt, samt afgifter efter silfver-tillverkningens belopp, i följd af 1744 års transport och 1743 års arrende-kontrakt, upplyses af följande tabell:

år	Erlagdt arrende-10:de, mynt.-lön och slagskatt Banko	Uppburne konststats- och arrende-medel Banko	Kronans	
			Förlust Banko	Vinst
1851	43,173: 19. 4.	20,536: 8. 4.	7,362: 37. 3.	»
» 1852	42,052: 32. 4.	20,349: 23. —	8,266: 38. 8.	»
» 1853	43,358: 43. 8.	24,530: 8. 6.	11,171: 42. 10.	»
» 1854	41,107: 28. 2.	22,095: 24. 11.	10,987: 41. 9.	»
» 1855	42,926: 27. 7.	28,156: 38. 9.	15,230: 44. 2.	»
Summa 62,649: 6. 40.		115,638: 4. 6.	53,048: 45. 8.	»
Medium 1854—1855	42,523: 39. 9.	23,127: 29. 8.	10,603: 37. 11.	»

Kronans förlust utgör således på det hela 10,603 R:dr 37 sk. 11 rst. i årligt medeltal, eller betydligt mera än under föregående qvinqvennium, hvilket härleder sig från de höga spanmålsprisen under de sednaste åren.

Men om från beräkningen utgå de arrenderade räntorne, hvarför ersättning beredes Staten i framtiden genom den årliga afsättningen till den särskilda så kallade ränte-ersättningsfonden och dennes förräntande, uppstår följande förhållande emellan Statens till silfververket anslagne konststats-medel och silfververkets afgifter till Staten uti tionde, myntare-lön och slagskatt, jemte förhöjd afgift enligt 1744 års transport.

år	Afgifterne till Staten.	Uppburne konst- statsmedel.	Statens vinst.	
			R:dr	sk.
1851	41,529: 41. 4.	6,730: 27. 4.	4,798: 34. 9.	»
» 1852	40,408: 24. 4.	6,708: 47. 4.	3,699: 25. —	»
» 1853	41,714: 35. 8.	7,680: 41. 4.	4,034: 24. 4.	»
» 1854	9,463: 20. 2.	7,119: 3. 4.	2,344: 16. 10.	»
» 1855	41,282: 19. 7.	9,137: 45. 8.	2,144: 24. 10.	»
Summa 54,998: 44. 40.		37,376: 39. —	17,024: 23. 10.	»

Medium 1854—1855 40,879: 34. 9. 7,475: 17. 5. 3,404: 14. 4; hvaraf visar sig att Staten på denna räkning haft en vinst af 3,404 R:dr 14 sk. 4 rst. Banko i medeltal för de sista fem åren.

d) Om Sala silfververks ränte-ersättningsfond.

Denna fond utgjorde vid början af detta qvingvennum 48,548 Rdr 22 sk. 7 rst. Banko och vid 1855 års bokslut 67,660 Rdr 6 sk. 3 rst. samma mynt, och har således under dessa 5 åren tillväxt med tillsammans 49,444 Rdr 34 sk. 8 rst., eller i medeltal för året 3,828 Rdr 15 sk. 9 rst. Banko.

Silfvermalmsbrytning har för öfrigt i Länet ägt rum vid Rambacka grufva i Arboga socken, hvarest erhållits silfverhaltig blyglansmalm, nemligen:

år 1852	300 Sk.
» 1853	46 »

Jernmalmsbrytningen i Länet har varit:

	Brutne Grufvor	Bruten malm Sk. Tackjersvigt.
år 1854	39.	474,246.
» 1852	37.	477,364.
» 1853	36.	474,416.
» 1854	38.	485,402 1/2.
» 1855	44.	497,432.

Kopparmalmsbrytningen.

	Sk.
år 1854	8,555.
» 1852	44,444.
» 1853	40,397.
» 1854	6,994.
» 1855	7,818.

Tackjernstillverkning.

	Sk.	L.	Ö.		Sk.
år 1854	42,488.	13.	—	deraf gjutgods	4,043.
» 1852	36,844.	20.	15.	» »	4,444.
» 1853	43,645.	25.	15.	» »	904.
» 1854	36,442.	8.	—	» »	670.
» 1855	66,333.	40.	5.	» »	427.

Stångjernstillverkning.

		Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.
år	1851	66,182.	43.	41.
»	1852	66,477.	2.	44.
»	1853	66,300.	41.	48.
»	1854	62,689.	11.	46.
»	1855	82,030.	41.	4.

Jernmanufaktur-tillverkning.

	1851			1852			1853			1854			1855			Summa		
	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.
Valsade plåtar	1,367.	9.	—	2,176.	4.	—	2,672.	13.	10.	3,785.	1.	14.	5,024.	18.	18.	15,026.	7.	2.
Brännstål	410.	11.	5.	209.	1.	10.	1,050.	18.	15.	232.	2.	10.	330.	6.	—	2,233.	—	—
Knippijern	1,749.	3.	15.	366.	11.	11.	361.	16.	14.	497.	19.	14.	1,070.	11.	1.	4,046.	2.	15.
Spik- och Klen- smide	518.	4.	10.	574.	15.	1.	535.	10.	12.	427.	11.	7.	467.	2.	16.	2,523.	4.	6.
Jerntråd	133.	5.	5.	165.	15.	16.	105.	4.	14.	95.	9.	9.	—	—	—	499.	15.	4.
Billar m. m. . . .	238.	11.	5.	175.	19.	6.	263.	18.	19.	287.	12.	9.	1,149.	7.	9.	2,114.	19.	8.
Diversa	846.	—	6.	707.	1.	12.	315.	5.	14.	777.	5.	—	53.	7.	13.	2,699.	—	5.
Summa	5,263.	5.	6.	2,475.	8.	16.	5,304.	18.	18.	6,103.	2.	3.	8,095.	13.	17.	29,142.	9.	—

Koppartillverkning.

		Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.
år	1851	354.	44.	5.
»	1852	370.	8.	6.
»	1853	315.	—	45.
»	1854	423.	—	8.
»	1855	299.	44.	—

Messingstillverkning.

		Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.
år	1851	559.	8.	3 †.
»	1852	449.	42.	3 †.
»	1853	457.	3.	3 †.
»	1854	633.	2.	†.
»	1855	788.	7.	4 †.

Blyertstillverkning.

	Skæ	Læ	Æ
år 1851	184	18	15
» 1852	50	5	—
» 1853	107	19	—
» 1854	88	1	—
» 1855	170	11	10.

En högst ovanlig brist på driftvatten under de sednast förflutne trenne åren inverkade ganska menligt både på grufvedriften, tackjernsblåsningarna och stångjernsamt manufaktur-smidet. Vidare hafva både forlöner och kolpris varit uti sådant stigande, att desamma under sista qvinquennium, inom flere trakter af nuvarande 4:de bergverks-distriktet, stigit till nära dubbelt emot hvad de voro år 1850.

Förbättringar inom jernhandteringen hafva ägt rum och sträckt sig såväl till tackjernsblåsningarne, synnerligast förmedelst förbättrade rostningsanstalter, som till smältprocessen för beredande af smidigt jern, medelst bättre methoder, hufvudsakligen för vinnande af allt större besparing af det dyrbara bränslet.

Vid Surahamnars Bruk hafva vackra prof visats å hvad som medelst ett ändamålsenligt valsverk kan i stort uträttas.

Anläggningarne för det nya jernverket derstädes hafva under sista qvinquennium blifvit fullbordade. Smidesmetoden, eller rättare färskningsmetoden, der är puddling. Bruket har tillverkat jernplåt af alla slag, såväl gröfre för fartyg och ångpannor, som mindre för taktäckning med mera, samt dessutom knipp- och bultjern, ämnen till stora axlar, gruftråd, machinspik, sågblad och annan manufaktur. Vid puddlingen har endast ved varit till brännmaterial använd, men vid puddeljernets vällning, uträkning och vidare förarbetande har man användt ved och stenkol ömsom, äfvensom vid skrosmältning trädkol blifvit begagnade.

Vid Skultuna messingsbruk har plåttillverkningen blifvit utvidgad för fabrikation af så kallad Müntz förhrynings-metall.

I afseende på grufvebrytningen i Länet under ifrågavarande qvinquennium, har för dess förbättring föga blifvit åtgjordt af det myckna som erfordras, utom i trakten af Riddarhyttan, hvarest koppargrufvornes skötsel blifvit förbättrad, samt genom ett klokt och ihärdigt bearbetande af länge ödeliggande och misskända jernmalms-tillgångar, en helt och hållet ny tackjerns-tillverkning blifvit bragt å bane, uppgående årligen ända till 7,000 Skæ.

Antalet af arbetare, som egentligen äro sysselsatte för grufvornes, bergverkens och brukens drift, har i sista berättelsen blifvit beräknadt till 3,000 å 3,500 perso-

ner. Under nu ifrågavarande qvingvennum har detta antal icke blifvit förminskadt, utan tvärtom något förökadt.

Beträffande de fabriker, bruk och öfrige näringar, hvilka icke höra till bergsrörelsen, anmärkes följande:

1:o Tegelbruken. Deras antal har enligt tabellen blifvit sedan sista berättelsen förökadt. Tillverkningen är i stigande och afsättningen god.

2:o En vadmalsstamp i Strömsholms fögderi, utom den på Arboga stads område.

3:o Fyra lädgerarfverier på landet, utom dem som finnas i städerna.

4:o En reparationsdocka vid Hjelmare kanal. Uti denna docka hafva, under de fem sista åren, 13 fartyg öfver 5 lästers dräktighet årligen per medium undergått större och mindre reparationer, nemligen 2 ångfartyg och 11 seglande fartyg.

För städernes fabriker redogöres i 5 paragrafen. Den nålfabrik, som varit vid Skultuna messingsbruk anlagd, nedlades år 1852.

Ibland binäringar förekomma följande:

1:o Varors forslande intager ibland binäringarne i Länet första rummet i afseende på dess betydighet och de penninge-inkomster, som allmogen sig deraf bereder. Förhållandet härmed har under de sista fem åren varit enahanda med det uti sista berättelsen omförmälda, utom det att forlönerne betydligt stigit, hvilket torde böra tillskrifvas dels den vissa år inträffade foderbristen och förökade pris både på foder och lifsförnödenheter, dels den omständigheten att denna slags biförtjenst icke är så mycket eftersökt som förr

2:o Kolning. Äfven om denna binäring gäller hufvudsakligen hvad som anföres i sista berättelsen, med det tillägg att också kolprisen betydligt stigit.

3:o Tjårubräkning till afsalu, hufvudsakligen endast idkad i skogs-socknarne inom Sahlbergs fögderi.

4:o Plank- och brädsågning, takspånsberedning, tillverkning af laggkärl, stolar och möbler, likaledes hufvudsakligen inom Sahlbergs fögderi, der plank- och brädsågningen tilltagit genom anläggningen af förut omförmälda ångsåg i Enåker; dock har sådan sågning för afsalu utom Länet äfven börjat vid tvänne skogsegendomar norr om Köping.

5:o Linne- och ylleväfnader samt tillverkning af nöthårsmattor och täcken. Denna sistnämnde tillverkning drifves hufvudsakligast inom Flackebo och något äfven i Vester-Pernebo socken, med lätt afsättning å marknaderne i Sala och Westerås, och anses uppgå årligen till 4 à 5,000 alnar. Linne- och ylleväfnader tillverkas något af allmogen, dock ganska litet till afsalu.

6:o Salpeter-tillverkningen. Denna näringsgren blef väl för några år sedan upphjelpet genom då beviljade lån af statsmedel för salpeter-ladors anläggande och genom förhöjdt lösningspris för salpetern, men har dock sedan sista berättelsen icke vunnit någon utvidgning, utan står ungefär på samma punkt.

7:o Jagt och djurfångst. Tillgången på nyttigt villebråd synes vara i ett ständigt aftagande, dock har det sista förbudet mot elg-skytte betydligt bidragit till elg-slåg-tets fredande och förökning, så att elgar ej sällan anträffats äfven i medlersta och södra delen af Länets.

Rofdjursfångsten har under de sista fem åren inbringat skottpenningar efter gällande föreningar för tillsammans 38 vargar, 66 lon, 2,359 räfvar och 1,690 rof-foglar.

8:o Fiske har idkats såsom i sista berättelsen är omförmäldt.

9:o Sjöfart. Utom den, som idkas från städerna Westerås, Arboga och Köping, hvarom i 5:te § förmåles, bedrivnes sjöfart inom detta Län, hufvudsakligen på Strömsholms och Hjelmare kanaler. Trafiken på Strömsholms kanal, hvars ombyggnad under detta qvinqvennum fortgått, har varit såsom följande tablå utvisar:

	Fartygens antal.	Fartygens dräktig- het tillsammans.	Tiden, under hvilken trafiken fortgått.		Slussinkomsternes brutto-belopp.		
			månader.	dagar.	R:dr	sk.	rst.
år 1851 . . .	60.	Skeppund. 13,860.	5.	5.	30,401.	4.	9.
» 1852 . . .	63.	14,534.	5.	6.	23,246.	6.	6.
» 1853 . . .	62.	14,640.	5.	22.	28,990.	24.	3.
» 1854 . . .	63.	14,780.	5.	14.	26,663.	10.	11.
» 1855 . . .	78.	19,390.	6.	5.	37,251.	7.	3.
Summa	326.	71,174.	27.	22.	146,552.	5.	8.

Vid Wirsbo, Ramnäs, Hofgårdens, Åhlsätra och Trångforsss arbetsstationer, der kanal-arbetet under detta qvinqvennum fortgått, har det under tiden blifvit fullbordadt, så att segelleden, med undantag af någon rensning i strömmarna, är fullfärdig ifrån Smedjebacken i Dalarne till Skantsen i Kohlbäcks socken af detta Län.

Å Hjelmare kanal har trafiken

år 1851 börjat den 29 April och slutat den 4 December,
» 1852 börjat den 3 Maj slutat den 31 Oktober,
» 1853 börjat den 10 Maj slutat den 4 December,
» 1854 börjat den 10 April slutat den 11 November,
och » 1855 börjat den 7 Maj slutat den 24 November.

I medeltal har trafiken på denna kanal årligen bedrivits på följande sätt:

Lastade ångfartyg hafva gjort	479 resor.
Lastade segelfartyg af 5 läster och derutöfver	277 »
Lastade segelbåtar under 5 läster	6 »
<hr/>	
tillsammans resor med last	462.
Olastade fartyg af 5 läster och derutöfver hafva gjort	88 resor.
Olastade båtar under 5 läster hafva gjort	9 »
<hr/>	
tillsammans resor utan last	97.

Summa resor genom kanalen 559.

Resorne äro verkställda med fartyg och båtar till ett antal af . . . 69.

Deribland hafva varit ångfartyg . . . . . 3.

Kanalinkomsterne hafva i medeltal per år stigit till ett bruttobelopp af 19,054 R:dr 39 sk. 2 rst. Banko, dervid de intrader äro beräknade, som år 1855 inkommo för jern och andra effekter till Köping-Hults jernväg, hvilka stego till det betydliga beloppet af 4,364 R:dr 30 sk. Banko, och hvarigenom medelbeloppet för alla fem åren vann en tillväxt af 872 R:dr 44 sk. 5 rst. Banko.

Sammanlagde drägtetalet på alla genom kanalen passerade fartyg, som undergått mätning, utgjorde per medium 1,399 läster.

Utom den sålunda beskrifne sjöfarten anmärkes, att sjöfart af landtmän äfven något drifves på Mälaren, dels med öppna båtar, som ifrån Kungsörs och andra landthamnar frakta hö m. m. till Stockholm, dels med ett lastfartyg vid Strömsholms lastageplats om 13½ läster; varandes en ny lastbrygga uppförd på södra stranden vid Borgåssmeds bro invid Stömsholms väg.

Ibland tillfälliga binäringar torde, i sammanhang med landsbygdens sjöfart, här böra anmärkas.

10) Ett å Frössåkers egendom i Kärrbo socken af egendoms-ägaren, Kapitenen C. R. von Post, vid stranden af Mälaren anlagdt varf, hvarest år 1853 af ek. växt på egendomen, byggdes en skonert om 33 lästers drägtighet och år 1855 påbörjades byggandet af ett mindre fartyg, som i år gått af stapeln.

11) Ibland industriösa företag å landsbygden förtjena följande att anmärkas:

Vid Sörqvarns fabrik i Kohlbäcks socken tillverkas långhalms-tröskverk, hvilka med stor fördel begagnas.

På Frössvi ägor i nämnde socken tillverkar en torpare borstar, ibland annat ryktborstar, utmärkt goda, och har god afsättning på sina produkter.

En smed i samma socken, som för ett konstlås blef prisbelönt vid den i We-

sterås hösttiden 1854 föranstaltade exposition, tillverkar borrhätsar i parti, med af-sättning på Eskilstuna.

En blind man i Rytterns socken förfärdigar mattor af så kallad kälvas, snyggt och väl gjorda, att begagnas vid dörrar i boningshus.

Vägar och broar. Å allmänna landsvägen emellan Westerås stad och Bjuggsta gästgifvaregård, som löper öfver Badelundsås, har förmedelst genomgräfning af åsen backen blifvit sänkt. Detta arbete verkställdes 1852 med understöd af statsmedel.

Den öfver så kallade Långängarne löpande allmänna landsvägen emellan Westerås och Kohlbäcks gästgifvaregård har vunnit förbättring genom upptagande af stora af-loppsgrafvar på ömse sidor om vägen och genom utvidgande af vattnets aflopp under en landsvägsbro, som blifvit ombyggd.

För omläggning af den så kallade Bergslagsvägen vid tvänne backar emellan Westerås stad och Stora Kopparbergs Län, på tvänne ställen inom Romfartuna socken, nemligen vid Ansta och Grenadieren Forss torp, hafva statsanslag blifvit beviljade och kontrakter med utsedde Arbetsdirektioner år 1855 afslutade om desse väg-förbättringars fullbordande, som tillhör nästa berättelse.

Vid de svåra backarne på allmänna vägen mellan Kohlbäcks och Ståltorps gäst-gifvaregårdar vid egendomen Näs, vanligen kallade Näsbackarne, har med bidrag af statsmedel vägen blifvit omlagd, så att backarne undvikas.

Anläggning af jernväg ifrån Mässgrufvan inom Norbergs jernmalmsfält i Norbergs socken genom Karbennings socken förbi Högorss Bruk och genom Wester-Wåhla socken förbi Engelsbergs Bruk till sjön Åmanningen, som står i förening med Ströms-holms kanal, har under ifrågasvarande qvinqvennum blifvit företagen. Denna jernvägs hela sträckning är 28,300 alnar eller nära 6½ fjerdingväg. I farbart och färdigt skick voro redan år 1853 8,500 alnar, nemligen ifrån Kärrgrufvan till Trätsbo. hvarå med lokomotiv malmtransporter då skedde.

I följd af oriktiga beräkningar vid de första kostnadsförslagens uppgörande, dels ock stegrade pris på jernskenor med mera, blef det Bolag, som först bildat sig för utförandet af denna jernväg, nödsakadt att försätta sig i konkurstillstånd, hufvudsak-ligast för att lagligen kunna förmå de personer, hvilka tecknat sig för aktier i Bola-get och undandragit sig fullgörandet af föreskrifna utbetalningar, att likväl deltaga i Bolagets skulder och ansvarighet. Jernvägs-arbetet afstannade för någon tid; men sedan ett nytt Bolag bildat sig, som på förmånliga vilkor fått låneunderstöd af stats-medel, har arbetet blifvit fortsatt och under ifrågasvarande qvinqvennum avancerat så långt, att dess fullbordande inträffar innevarande år.

Vid denna jernvägsanläggning användas för det mesta Svenska rails, fabricerade vid Finspång, hvilka väl äro något dyrare än Engelska rails, men också hafva det

stora företräde, att de äro betydligt starkare och efter utslitning af något värde, då jernet kan omsmältas, hvaremot utslitna Engelska rails, i anseende till jernets mindre goda beskaffenhet, sakna allt värde.

Den påbörjade jernvägen emellan Köping och Hult har, af orsaker som äro kända, icke efter planen blifvit färdig, men på den del deraf, som ifrån Köping sträcker till gränsen af Örebro Län, hade Bolaget vid slutet af sistlidet år nedlagt mycket arbete och stora kostnader för terrassering till banvallen och anläggande af sleepers och rails på vissa stycken samt byggandet af en bro öfver Hedströmmen, äfvensom vid Köpings hamn förberedelser äro vidtagna för den der tillämnade bangården, på sätt uti 5 § vidare omförmäles vid punkten om Köpings stad.

Ett annat för provinsen ganska viktigt förslag till jernväg, nemligen emellan Westerås, Fahlun och den i förening med Siljan belägne Insjön i Dalarne, väcktes år 1852, och för undersökningen samt upprättande af plan och kostnadsförslag skedd derefter frivilliga sammanskott af invånarne i båda provinserne och några andra för företaget nitälskande personer. Planen och kostnadsförslaget uppgjordes 1853 af Majoren och Riddaren Olivecrona. Kostnaden härför samt för några förberedande undersökningar uppgick till emellan 17 och 18,000 R:dr B:ko. Planen, som af intressenterne godkändes, innehåller, att vägen skulle komma att gå ifrån Westerås hamn genom Halsbo, Romfartuna, Kibla och Wester-Fernebo socknar i Westmanland förbi Sala på en half mils afstånd samt genom Folkärna socken söder om Dalelven till Avesta i Grytnäs socken, Hedemora och Sätters städer, Gustafs och Stora Tuna socknar i Dalarne till Forsshufvud vid Dalelven, der öfvergå elfven och vidare fortsätts genom Amebergs kapell, Aspeboda och Kopparbergs socknar till bangård vid Fahlun grufva och med en grenbana från trakten af Billingen till Brenäs udde vid Insjön i Ahls socken, dit segelfart är öppen ifrån sjön Siljan i Dalarne. Banans längd beräknades ifrån Westerås till Forsshufvud utgöra, med grenbanor till Avesta Bruk och till Dahlelven vid Naglarby, 42½ mil, och ifrån Forsshufvud vidare till Fahlun 4½ mil, och grenbanan till Brenäs udde 4¼ mil, tillsammans 46¼ mil. Kostnadsförslaget upptog för den första delen till Forsshufvud 3,170,000 R:dr och för banan norr om Dalelven 1,091,000 R:dr Banko, tillsammans 4,261,000 R:dr B:ko. Den af intressenterna uti detta förslag utvalde Bestyrelse sökte hos Eder Kongl. Maj:tt att, för tillvägbringande af denna summa, ¼ deraf måtte såsom anslag anvisas, då den återstående tredjedelen borde genom aktieteckning anskaffas, med i öfrigt föreslagna villkor: att anslaget skulle få utgå på lika många år som arbetsåren blefve; att aktieägarna skulle under arbetsåren få åtnjuta 5 procents ränta å det belopp de insatt: att, sedan jernbanan blifvit fullständigt upplåten till allmänhetens begagnande, nettobehållningen, så vidt den icke öfverstege fem procent å det belopp, aktieägarna in-

satt, finge utdelas till dem; att, då netto behållningen ginge deröfver till och med 6 procent å nämnde belopp, detta öferskott utöfver 5 till och med 6 procent skulle afsättas till en amorteringsfond för aktie-kapitalet; att, om netto-behållningen öfverstege 6 procent, ena hälften af hvad som öferskote 6 procent finge utdelas till aktie-ägarna, dock icke till högre än 8 procent å deras insats, och resten tillfalla amorteringsfonden; att, då denna fond stege till så stort belopp som aktie-ägarnes insats, desse skulle vara skyldige att för aktierna taga lösen al pari genom godtgörelse af fonden, hvarefter banan skulle blifva Statens tillhörighet, och att åtskillige mindre förmåner måtte Bolaget beviljas i likhet med hvad som ägt rum vid åtskilliga större allmänna företag. De uppgjorda probabilitets-kalkylerna öfver gods- och person-trafiken, som vid denna underdåniga ansökning åberopades, utvisade en årlig nettobehållning af 132,140 R:dr 10 sk., som icke allenast kunde, enligt de uti den underdåniga ansökningen föreslagne vilkor, förslå till utdelning af 5 procent, utan ock nära 1 ½ procents derutöfver åt aktie-ägarna på deras insats, samt till en besparing årligen af 37,663 R:dr 21 sk. Banko för bildande af amorteringsfond. Denna fond skulle på sådant sätt under en tidrymd af 22 ½ år, om den behörigen förvaltades, uppgå till fulla beloppet af aktie-ägarnes insatta kapital.

Vid föredragning af ärendet behagade Eder Kongl. Majt i nåder förklara detta jernvägsförslag, såsom åsyftande väsentlig lättnad för en betydlig trafik emellan tvänne provinser med ymnig tillgång till naturprodukter, förtjent af mycken uppmärksamhet; men då Eder Kongl. Majt till Rikets Ständer hade aflåtit nådig proposition angående sättet och vilkoren för Statens medverkan till jernvägars anläggande i allmänhet, fann Eder Kongl. Majt, under afvaktan af Rikets Ständers beslut härutinnan, sig icke böra med anledning af Bestyrelsens ansökning vidtaga någon åtgärd; och sedan de vid sista Riksdagen hos Ridderskapet och Adeln och Borgareståndet väckte motioner om anslag för denna jernvägs anläggning i så måtto fått framgång, att Statsutskottet, vid pröfningen af detta och ett annat förslag om jernväg ifrån Fahlun till Gefle, tillstyrkt att ett lån, motsvarande ½ af anläggningskostnaden, skulle med 2 procents ränta och 1 procents afbetalning beviljas för anläggning af en jernväg ifrån Dalarne till någon hamnplats antingen vid hafvet eller Mälaren, samt att till Eder Kongl. Majt skulle öfverlemnas att bestämma vägens riktning, och Utskottets berörde förslag blifvit af tvänne stånd, Ridderskapet och Adeln och Presteståndet, bifallet, så hänsköts frågan till förstärkt Statsutskott, hvarest genom omröstning beslöts att endast ½ af den mindre länsumman, som för anläggning af jernväg emellan Fahlun och Gefle erfordrades, skulle af allmänna medel beviljas; hvarigenom således Statsutskottets utlåtande ändrades och de till förmån för jernvägs-anläggning emellan Westerås och Dalarne gjorde motioner förföllo.

Den i förra berättelsen omnämnda, af framlidne Bergsrådet Groen i lifstiden anslagne fond till en bro ifrån fasta landet till Nyckelön i Mälaren öfver det så kallade Mellansundet har, sedan åtskillige entreprenad-auktioner å brobyggnaden förgäfvos varit hållna, under tiden förräntats och utgjorde vid 1855 års slut 4,545 Rdr 8 sk. 3 rst. Banko.

Spanmålshandeln i Länets har, under sista delen af ifrågavarande qvinquennium, tagit en ny riktning, derigenom att spanmål till betydliga quantiteter blifvit ifrån hamnarna vid Mälaren, isynnerhet ifrån städerna Westerås, Arboga och Köping, fraktad till Stockholm, för att exporteras till utrikes ort; hvaremot spanmålsbehoven i Länets Bergslag, der produktionen deraf anseeligt tilltagit, och i Stora Kopparbergs Län, der goda skördar äfven inträffat, blifvit minskade.

Afsättningen af och handeln med andra landtmanna-produkter har varit i ungefär samma förhållande, som efter sista berättelserna, och afsättningen af ladugårdsprodukter på Stockholm fortfarit att något ökas.

Antalet af landthandlare, eller de personer som uti socknar på mer än tre mils afstånd ifrån närmaste stad uti öppna bodar försälja sådana varor, som Handelsordningen tillåter, har tilltagit. Ibland socknenämnderna, som, i fråga om tillstånd till sådan handel, blifvit af Eder Kongl. Majts Befallningshafvande hörda, hafva flere bestridt de härom gjorda ansökningarne, hufvudsakligen på den grund, att sådan handel ansetts för orten mindre behöflig och mindre gagnelig. Också har redan med de tillstånds-resolutioner, som för sådan handel blifvit, före promulgationen af sista författningen om bränvinsförsäljning, utfärdade, undantag skett för försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker, såsom medförande lockelse till en mindre behöflig konsumtion af sådana varor.

Gårdfarihandeln har fortfarit att aftaga.

Samlandet af lumpor och handeln dermed har äfven fortfarit i samma förhållande, som efter sista berättelserne.

§ 4.

Politisk författning.

Kammarverk. Det å Thorstuna härads allmänning belägna skogvaktare-bostället Skinnarslätten i Österrunda socken har år 1853 blifvit skattlagdt till $\frac{1}{4}$ mantal om 1 öresland. Två mindre lägenheter eller nybyggen å Norrbo härads allmänning hafva undergått skattläggning.

Antalet af qvarnar och sågar upplyses af tabellen. Inga hemman hafva under

ifrågavarande tid räkat i ödesmål och sådant lärer väl knappast hädanefter komma att inträffa.

Hemmanskyfningen har icke blifvit utsträckt öfver förra förhållandet.

Två jordafsöndringar af den beskaffenhet, som är tillåten uti Kongl. Förordningen den 19 December 1827, hafva under de sista fem åren blifvit anmälde och genom resolutioner om afgäld deraf fastställde, nemligen: torplägenheten Svedet, afsöndrad ifrån Sörgårdshemmanet N:o 4 om $\frac{1}{4}$ mantal i Ståltorp, Sura socken, och en lägenhet afsöndrad ifrån $\frac{1}{4}$ mantal i Kedjebo, Gunnilbo socken.

I afseende på förhållandet med hemman och andra possessioner, som tillhöra kronan, läroverk och fromma stiftelser, proportionen af sjelfägande jordägare och arrendatorer af andras jord, äfvensom angående oroterade hemman och rotefrihets- samt rote-vakans-afgiften, hafva icke några anmärkningsvärda förändringar förekommit, utan återopas härom i underdånighet hvad de sista berättelserna innehålla.

Verkstälde laga skiften under dessa fem år hafva uppgått till ett antal af 172.

Dervid hafva tillsammans 305 $\frac{1}{2}$ förmedlade mantal blifvit skiftade. Arealen af den jord, som uti dessa skiften innefattas, utgör tillsammans 124,318 tunnland, deribland 37,338 tunnland inrösningsjord och 86,980 tunnland afrösningsjord, utom delade impedimenta, 340 tunnland.

Jemte ordinarie Förste och Andre Landtmätare hafva varit i Länet stationerade 11 ordinarie Kommissionslandtmätare och 13 vice Kommissionslandtmätare. Någre ibland förrättningarne hafva varit uppdragna åt Landtmätare, stationerade utom länet.

Den i sista berättelsen omförmälda fråga, angående inlösnings och utrifning af en qvarn vid Altuna å och upprensning af samma å, har blifvit under ifrågavarande qvinqvennum fullföljd.

Genom beslut af den 2 Juni 1852 beviljade Eder Kongl. Maj:t till detta företag såsom lån 2,000 R:dr och såsom anslag utan återbetalningsskyldighet 475 R:dr Banko.

Qvarnen, benämnd Danskebo qvarn, hvars dammar försakade vattenöfversvämning, blef inlöst af intressenterna i årensningen, hvarefter dammarne refvos och ån upprensades enligt den faststälde planen. Härigenom har den betydliga arealen af 4,013 $\frac{1}{2}$ tunnland jord, förr vid hastiga flöden öfversvämmad och af vatten besvärad, blifvit derifrån befriad, äfvensom hela den större lågländta trakten omkring det förut öfversvämmade fältet ofvanom Danskebo blifvit genom denna årensning befriad ifrån bottensyra och tjenligare för odling. Detta strömrönsningsarbete, hvartill intressenterna sammanskjutit resten af kostnaderna, fullbordades år 1854 efter den faststälde planen, samt afsynades och godkändes samma år af chefen i medlersta väg- och vattenbyggnads-distriktet.

Statsbidrag. Genom de af Eder Kongl. Maj:ts och Rikets Ständer beslutade författningar: af den 11 Maj 1855 angående de uti ordinarie räntan ingående persedlars omsättning och förenkling samt angående sättet för grundräntors och kronotiondes utgörande: af den 18 Januari 1855 angående villkoren för bränvinstillverkning samt angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; af den 4 Januari 1855, angående den af Rikets Ständer vid 1853 och 1854 årens lagtima Riksdag åtagne beviljning, hafva hemmanens onera samt allmänna beviljningen vunnit betydlig nedsättning, och bränvinsbränningen blifvit reglerad på ett sätt, som hufvudsakligen är oberoende af jordbruket.

Öfrige statsbidrag uppgå till ungefärligen samma belopp, som efter sista berättelsen.

Utgifterne för fattigvården hafva inom många socknar på landet blifvit under sista qvinqvennum förökade. Ehuru de fattigas antal, eller antalet af dem som i socknarne njuta understöd af fattigvården, icke i allmänhet förökats, utan i flere orter något förminskats, äro dock omkostnaderna för deras underhåll i flere socknar uppgifne till dubbla beloppet emot hvad de utgjort före ifrågavarande qvinqvennum. Orsaken härtill är väl hufvudsakligen att söka i de stegrade prisen på alla lifsförnödenheter, men också torde en större noggranhet i uppgifterne ifrån socknarne hafva bidragit till denna stora skillnad i kostnadernes belopp.

Uti städerna hafva utgifterne för fattigvården betydligen och i ännu högre grad förökats, på sätt derom i 5 § är anfördt.

Politi. Socknenämnderne, hvilkas hufvudsakligaste åliggande är att ombesörja fattigvården, sträcka äfven sin verksamhet derutöfver till åtgärder för socknens gemensamma bästa, såsom genom tillsyn öfver försvarslösa personer och öfver helsovården med mera. Allmogen har blifvit något mera van vid de befattningar, som tillhöra socknenämnden, och flere ordförander i socknenämnder hafva blifvit ibland allmogen utvalde, som kunnat sköta detta förtroendekall till sine socknemäns belåtenhet. Denna institution synes, ehuru ganska långsamt, vinna större utveckling, hvarigenom man kan hoppas att den ännu slumrande andan för gemensamma angelägenheter i kommunerna småningom skall väckas och utbildas.

Fjerdingsmanna-befattningen bestrides numera nästan öfver allt af dertill särskildt antagna personer, som för sitt besvär njuta ersättning af socknarna.

Ibland bildningsanstalterne inom Länets äro de förut omförmälda folkskolorne och landbruksskolan af hufvudsaklig vikt. Ännu har dock icke inrättningen af folkskolor varit så länge, att den kunnat visa det inflytande på folkets bildning i allmänhet, som man deraf med tiden kan hoppas; och ehuru kunskapen om ett förbättradt åkerbruk

bruk blifvit genom de lärningar, som genomgått sin kurs vid landtbruksskolan, utspridd, erfordras dock äfven för dess verksamhet en längre tid, innan den kan åstadkomma någon genomgripande förbättring i landtkulturen, isynnerhet ibland allmogen.

Folkskolelärare-seminarium i Westerås har fortfarit. Seminaristernas antal har varit:

år 1851	24.
» 1852	49.
» 1853	47.
» 1854	25.
» 1855	26.

Två prester hafva under denna tid deltagit i seminariets praktiska öfningar, för att bereda sig till folkskolelärare-befattningar, förenade med presterlig tjenstgöring. Seminaristerne öfvas uti det vanliga Bell-Lancasterska sättet att bibringa barn-undervisning.

Westerås elementar-läroverk, som år 1855 ifrån den gamla, numera nedrifne byggnaden flyttades till stiftets nya läroverks- och bibliotekshus, har, enligt det år 1855 utfärdade reglemente, för undamål, dels att förbereda ett sjelfständigt vetenskapligt studium vid universitetet, dels att grundlägga allmän medborgerlig bildning, och är indeladt i 9 klasser, af hvilka de trenne lägre äro slutna eller fasta, med samtidig flyttning för lärjungarne i alla der förekommande läroämnen, och 6 öppna eller rörliga klasser med motsvarande ämneskretsar och fri ämnesflyttning för lärjungarne, så att lärjunge i dessa öppna klasser, oberoende af sina framsteg i öfriga läroämnen, må i hvarje särskildt läroämne kunna öfvergå till högre klasskurs så snart han i samma ämne inhemtat den näst underliggande klasskursen och därför nöjaktigt redogjort, så vid enskildt som offentligt förhör. De tre första klassernes lärjungar undervisas i särskilda läroämnen, i den första klassen, som är förberedande, hufvudsakligen af en och samma lärare, och i andra och tredje klasserna efter ambulatorisk läsordning för lärarne, och äro läxlagen äfven inom de slutna klasserna rörliga. De sex öppna klasserna undervisas å en gemensam lärosal, enligt fullständig ämnesläsning för lärare och lärjungar och med tillfälle för hvarje lärjunge att i hvarje särskildt läroämne fortgå oförhindrad både af sina egna mindre framsteg i öfriga läroämnen och af trögare kamrater, dock med föreskrift att läxlagen icke så splittras, att undervisningens jemna gång derigenom rubbas.

Christendom, historia, geografi, matematik, svenska språket, skrifkonst, sång och gymnastik öfvas hela skolan igenom. I andra klassen tillkomma tyska språket och naturalhistoria; i tredje klassen fransyska språket; i den fjerde latinska språket valfritt och, för dem som ej läsa latin, engelska språket; i sjetten klassen tillkommer grekiska

språket, samt, för dem som icke läsa grekiska, engelska språket och naturlära; i sjunde klassen filosofi, och i den åttonde klassen Hebreiska.

Tjenstgörande lärare, dels ordinarie och dels tillförordnade, hafva varit 17, jemte en musikdirektör och en gymnastiklärare.

Lärjungarnes antal voro, år 1855, under vårterminen 238, och under höstterminen 249.

Ifrån år 1850, då, efter sista berättelsen, antalet utgjorde 180, har således lärjungarnes antal ökats med något öfver 33 procent, hvilket utvisar tilltagande förtroende till lärarena och den antagna lärometoden.

Läkarevården. Utom en provincial-läkare, hafva i länet varit anställda tolf läkare, två badaremästare, fyra djurläkare, sex apothekare, sex provisorer, fem apotheks-elever, femtiofem examinerade barnmorskor och sjuttio vaccinatörer. Ibland barnmorskorna hafva sjutton ägt rättighet att vid förlossningar begagna instrumenter, och af dem äro omkring fem instrumental-förlossningar årligen verkställda. Ibland qvacksalfvare finnas blott några få, som hafva förtroende. De socknar, som icke hafva antagit examinerade barnmorskor med lön, äro fyra, nemligen Nora, hvarest likväl en examinerad barnmorska är boende, Sala socken, belägen invid och omkring Sala stad, Björkskogs socken, belägen ungefär midt emellan städerna Arboga och Köping, och Himmets socken, belägen icke långt ifrån Köping. I alla städerna finnas examinerade barnmorskor.

Vaccinationen bedrifves lätt och med framgång; revaccinationen deremot trögt, alldenstund någon smittkopps-epidemi af betydighet icke inträffat. Omkring 2,800 personer hafva årligen med framgång blifvit vaccinerade.

I Länet hafva funnits under ifrågavarande qvinquennium sex privilegierade apothek. Alla i godt skick, äga de allmänhetens förtroende och visiteras årligen.

För en extra provincial-läkare inom nordöstra delen af detta län beviljades vid sista riksdagen uppförandet å stat af ett årligt arfvodes-belopp, med vilkor att detta nya distrikt upplåter och underhåller bostad för läkare å det ställe, som af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande godkännes. Uti detta ärende har Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande låtit af kronofogden i orten och sakkunniga personer uppgöra ett förslag, hvaröfver invånarne i orten blifvit hörde inför Wähla häradsrätt, som blifvit af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anmodad att sitt utlåtande afgifva. Vid sammanträdet inför häradsrätten hafva Wähla och Harbo socknar utfäst en årlig afgift af 133 R:dr 16 sk. Banko såsom hyresmedel för en extra provincial-läkare med bostad i trakten inom $\frac{1}{2}$ dels mils afstånd ifrån Öster-Wähla kyrka; och som detta åtminstone till en början kunde anses uppfylla det vilkor, Rikets Ständer vid beviljande af anslaget fäst, samt anledning var att förmoda, det i stället för anslaget af årliga

hyresmedel varaktig bostad skulle kunna i framtiden beredas för extra provincial-läkaren, då han sjelf finge tillfälle att dertill välja passande lokal inom berörde trakt, hvilken Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ansåg lämplig till bostad för honom, och socknarne erfarit nyttan af en läkares anställande i orten, så har Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hos Kongl. Sundhets-kollegium anmält detta förslag och hemställt att Öster-Wähla, Harbo, Nora, Huddunge, Wester-Löfsta och Enåkers socknar måtte utgöra den extra provincial-läkarens distrikt; men som Kongl. Sundhets-kollegium, på grund af Eder Kongl. Maj:ts beslut i ett annat likartadt ärende, ansett den af socknarne utfästa årliga hushyra icke innefatta uppfyllande af det vilkor, Rikets Ständer vid beviljande af anslaget fästade, har Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, med anledning af Kongl. Kollegii berörde beslut, remitterat ärendet till ny undersökning vid häradsrätten, för att höra socknarna, huruvida de icke i stället för den utfästa årliga hyran skulle vilja åtaga sig att å en extra provincial-läkare i orten anskaffa stadigvarande bostad.

Ibland Länets många helsobrunnar är Sätra brunn den förnämsta, och har antalet af brunngäster vid denna brunn under de sednare åren betydligt tilltagit.

Fattigvården är öfver hela Länets organiserad i enlighet med gällande författning, och särskilda fattigvårds-reglementen finnas af församlingarne antagna, hvilka till största delen blifvit underställda Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes pröfning och med en och annan rättelse godkände. Uti flera församlingar på landet är rote-indelning i afseende på fattigvården antagen. Visserligen har fattigvårds-anstaltens behöriga skick bidragit att förminska antalet af omkringstrykande och bettlande personer, men den olägenhet, som sådana personer förorsaka, fortfar dock ännu, om än i något förminskad mån.

Vandrande gesäller, utlärlingar och fabriks-arbetare, i synnerhet i vissa mindre lönande yrken, som för ålder, sjuklighet, mindre duglighet, eller oordentlig lefnad, icke kunna få eller icke vilja antaga kondition; lösgifne och till hemorten förpassade krono-arbetskarlar och krono-arbetsoldater, som vid framkomsten icke erhålla laga näringsfång, men, för att söka sådant på andra orter, eller för att såsom frivillige återvända till krono-arbetskorpens och dess soldatklass, få tillfälle till vidare vandring; minderåriga personer, som vanvårdas af föräldrar; fattighjon, som af okynne öfvergifva det fattigvårdssamhälle, hvartill de höra och der de njuta tarfligt understöd, men söka vinna något med tiggeri i andra mer och mindre aflägsna orter; personer, som missbruka de dem för lumpsamling eller smideshandel meddelade pass, utgöra tillsammans den största hopen af olofligen omkringstrykande personer, som mer och mindre betunga allmänheten med tiggeri; och skulle man kunna förhindra nämnde klassers olofliga omkringstrykande, blefve den olägenhet, som omkringstrykande personers tiggeri nu medför, till det mesta afhulpen. Men de stora svårigheter, som härvid möta, kan man inse, om man fäster uppmärksamheten vid de särskilda orsakerna, som vålla förenämnde klassers omkringstrykande.

Gästgifveri och skjutsanstalter. Med få undantag är vid alla gästgifverierna i detta Län skjutsen ställd på entreprenad. Svårigheten för entreprenaders tillvägbringande har dock under ifrågavarande qvinquennium något tilltagit, dels genom stegrade priser på hästskulptur och foder, dels förhöjda kostnader för tjenstehjons underhållande och aflönande.

För att befördra gästgifveriskjutsens öfvertagande af entreprenör och jemna den olikhet i skjutningsbesväret, som uppkommer derigenom, att skjutsafgiften, eller det tillskott de skjutsskyldige betala till entreprenör, vid några gästgifverier varit betydligt större än vid andra inom samma fögderi, har Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, uppå förekommen anledning, resolverat att alla skjutslagen uti ett af fögderierna borde i afseende på skjutsafgiftens utgörande sammanslås till ett enda skjutslag, med skyldighet för alla skjutsskyldige hemman att lika deltaga uti summan af skjutsafgifterna vid de särskilda gästgifverierna inom fögderiet; men i anledning af besvär

från det ena ibland skjutslagen har tvist härom yppats, som ännu är oafgjord. För samma ändamål har, vid några entreprenad-auktioner å skjutshållning, tillstånd blifvit lemnad spekulanter att uppgifva och anskaffa en mera tjenlig lokal för gästgifveriet an den förut varande gästgifvaregården, och sådant har flere gånger haft åsyftad verkan.

Uti det förhållande med socknemagazinerna i Länet, som omförmäles i sista berättelsen, hafva under ifrågavarande qvinqvennium icke några andra anmärkningsvärda förändringar skett, än att spanmålsfonden i ett och annat magasin, efter förändring af derför gällande reglemente, blifvit förvandlad till penningefond, för att användas och tjena till det ändamål, som med magasiner åsyftas, med mindre svårighet och förminskade omkostnader vid förvaltningen.

Länets Hushållnings-sällskap har fäst sin uppmärksamhet vid angelägenheten af en genomgripande reform af socknemagazins-inrättningarne och deras förvaltning. Ett skriftligt förslag till grunder för en ny organisation af socknemagazinerna har blifvit till Sällskapet inlemnadt af en ledamot uti dess Förvaltnings-utskott, hvilket förslag blifvit af Sällskapet remitteradt till Förvaltnings-utskottets handläggning och beredning, hvarefter Utskottet låtit införa förslaget uti dess ofvannämnde af trycket utkomna qvar-talsskrift, med uppmaning till en hvar som intresserar sig för detta viktiga ämne att inom viss, ännu icke tilländalupen, tid till Utskottet insända skrifteliga anmärkningar. Vidare framgången af den åsyftade reformen beror således på det förväntade resultatet häraf.

De förut ingångne konventionerne om premier för rofdjurs dödande utan skallgång hafva äfven varit gällande under de sistförflutne fem åren och verkat till det dermed åsyftade ändamålet, så att det betydliga antal rofdjur blifvit dödadt, som omförmäles i tredje paragrafen.

Krogarne på landet, deribland de gästgifverier, der rättigheten att utskänka brännvin begagnas, äro att räkna, hafva, i följd af den sednaste författningen om villkoren för brännvinsförsäljning, betydligt förminskats till antalet.

Det är nästan endast vid de tvänne större stråkvägarne genom Länet, den ena till Fahlun Län och den andra genom städerna Westerås, Köping och Arboga, som gästgifvarne på landet begagna utskänkningsrätten. De öfrige, som utgöra det vida större antalet, hafva nästan alla afsagt sig denna rättighet.

I städerna har antalet af krogar föga förminskats.

Länets Brandstodsbolag har under sista qvinqvennium vunnit betydlig tillväxt. Enligt direktionens redogörelse för bolagets tillstånd vid den bolagsstämma, som hölls den 20 Sept. 1855, uppgick bolagets ansvarighetssumma vid afslutandet af årsräkenskapen den 14 Mars 1855:

för byggnader till	8,324,670 R:dr B:ko
och för löseegendom till	6,084,840 » »
samt den intill den 20 September 1855 ytterligare vunne till- ökning till	208,730 » »
tillsammans	14,615,240 R:dr B:ko.

Jemförd med den i min sista underdåniga berättelse upp-
tagne ansvarighetssumma . . . . . 10,005,510 » »
utvisar denna redogörelse således en tillväxt af . . . . . 4,609,700 » »
oberäknadt de försäkringar som ifrån bolagsstämman intill årets slut blefvo tagne.

Enligt bolagets beslut, som af Eder Kongl. Maj:t blifvit faststaldt, hafva de tvänne
afdelningarne för byggnader och för löseegendom blifvit sammanslagne till en med ge-
mensam ansvarighet, hvarigenom vunnits mera öfverensstämmelse och jemnhet i de
årliga bidragen och mera enkelhet i förvaltningen.

Under de sju år, till och med 1855, brandstodsbolaget varit i verksamhet, hafva
brandskador af bolaget blifvit ersatta till ett sammanräknadt belopp af 33,400 R:dr
Banko.

Per medium utgör detta för år en summa af . . . . . 4,728 R:dr 27 sk.

Till godtgörande haraf hafva blifvit uttaxerade:

år 1850 för byggnader	2 sk. 6 rst.	för löseegendom	2 sk. 6 rst.
» 1851 » »	3 » 4 » »	» »	1 » 8 »
» 1852 » »	2 » 6 » »	» »	» » 10 »
» 1853 » »	2 » 6 » »	» »	4 » 2 »
» 1854 » »	2 » 6 » »	» »	» » 10 »
» 1855 » »	1 » 8 » »	» »	» » 10 »

för hvarje hundra Riksdaler af ansvarighetsbeloppet.

Från alla socknar inom Lanet, med undantag af Medåker, har numera egendom
blifvit i bolaget försäkrad och tid efter annan hafva hela socknar, hvilka länge tvekat,
huruvida de borde föredraga det större bolaget för de mindre häradsföreningarne.
frånträdt de sistnämnde och ingått i länsbolaget, sedan de genom någon inträffad större
eldsvåda fått närmaste tillfälle att öfvertyga sig om Lanets brandstodsbolags företräde
framföre de smärre brandstods-föreningarne.

Bolagets förvaltning har, vid deröfver af utsedda revisorer verkställd granskning,
enligt revisorernes utlåtande, befunnits vara af direktionen med utmärkt noggranhet,
och omtänka ombesörjd; så att vid de årligen hållna revisionerna icke ens någon an-
märkning förekommit emot bolagets förvaltning eller de till granskning aflemnade
räkenskaperne.

Mälare-provinsernes enskilda bank tillhörer väl icke ensamt detta Län, utan sträcker sin verksamhet till flera provinser, men den har sitt hufvudkontor och sin central-direktion i Westerås, hvarföre dess verksamhet och dess ställning här torde böra omförmas i sin helhet; och som bankens räkenskapsår börjar den 1 Augusti och slutar den sista Juli, och penninge-transaktionerne för år 1855 således äro inbegripne i redogörelsen för sista bankåret, hvilket slutades den 31 Juli 1856, torde det vara lämpligast att anföra resultaterne af bankens förvaltning under det räkenskapsår, som tilländagick den 31 Juli 1856.

Under detta sista bankår bedrefs bankens rörelse vid hufvudkontoret i Westerås, der banken har sin central-direktion, samt vid afdelningskontor för både kreditiv- och diskont-rörelse och depositioner i Upsala och Nyköping, samt vid kommissionskontor, ensamt för kreditiv-rörelsen, i Arboga och Gelle, samt för kreditiver och depositioner i Hernösand och Söderhamn. Afdelningskontoren i Upsala och Nyköping samt kommissionskontoret i Arboga inrättades redan vid början af bankens verksamhet, men för utvidgning af bankens rörelse inrättades kommissionskontoren i Hernösand år 1849, samt i Gelle och Söderhamn år 1855.

Bankens utelöpande sedelstock under sista bankåret utgjorde i medeltal 3,342,000 R:dr B:ko.

Den öfversteg högst betydligt beloppet af de föregående årens sedelstock och var den högsta, hvartill banken med dess närvarande grundfond kan våga sträcka sig.

Vexlingarne uppgingo till 7,100,000 R:dr, hvaraf följer att omloppstiden för bankens kreditsedlar per medium utgjort 25 veckor, som betydligt öfverstiger förhållandet de föregående åren

Då banken redan länge haft kreditiv-fordringar utöfver hälften af dess grundfond, har dess rätt till sedelutgifning utöfver ineliggande riksmyntskassan, i medeltal utgörande 1,480,000 R:dr, uppgått till 2,066,000 R:dr, hvilka båda poster tillsammans öfverskjuta sedel-emissionen med 204,000 R:dr Banko.

Bankens utlåningar hafva under bankåret i medeltal utgjort 2,702,000 R:dr och vida öfverstigit utlåningarne under något föregående år. Desse utlåningar hafva utgjorts af:

Kreditiver	1,067,130 R:dr.
Diskontlån	788,170 »
Lån på obligationer och på 30 dagar eller kortare tid	827,610 »
Lån på spanmål	18,740 »
	<hr/>
	2,701,650 R:dr.
	Kreditiver

Kreditiver hafva under årets lopp varit beviljade i medeltal till 4,880,000 R.dr.
Omsättningen härå har utgjort 9,540,000 R.dr.

Vid årets början utgjorde bankens fordringar i diskontväg . . . . . 770,450 R.dr.
under året hafva utlånats . . . . . 4,589,560 »

Summa 2,360,040 R.dr.

härå hafva under året influtit . . . . . 4,586,160 »

---

utestående diskont-fordringar vid årets slut . . . . . 773,850: R.dr.

Depositionerne eller insättningarna på upp- och afskrifningsräkning utgjorde under året i medeltal 336,000 R.dr och öfverstege betydligt förhållandet under något af de föregående åren.

Bankens brutto-inkomster för året utgjorde . . . . . 450,443: 19.
Häraf belöpa såsom ränta på de af åtskillige lottägare utöfver 25 proc.
af aktierne insatte medel . . . . . 45,867: 6.
och resten utgjorde hela bolagets ränta på fordringar . . . . . 434,546: 13.

Bankens ränta på dess fordringar steg således i medeltal till 4 $\frac{1}{2}$ procent.

Då ifrån ofvannämnde brutto-inkomst drages:

1:o utbetalde räntor på depositioner, reservfonden och aktie-
ägarnes ofvannämnde insättningar . . . . . 25,354: 28.
2:o omkostnader . . . . . 30,183: 42.

Tillsammans 55,535: 22.

återstår såsom netto-behållning . . . . . 94,877: 45.

hvaraf till aktiedelägarne utdelats . . . . . 82,550: —

svarande emot 3 R.dr 16 sk. för hvarje lott, och till reservfonden
blifvit lagde . . . . . 12,327: 45.

denna fond har derigenom uppgått till . . . . . 92,198: 3.

Diskonteringen på sex månader utan omsättning har uppgått:

vid hufvudkontoret i Westerås till . . . . . 762,890: —

vid afdelningskontoret i Upsala till . . . . . 220,850: —

vid d:o i Nyköping till . . . . . 161,320: —

Kreditiver voro vid bankårets slut beviljade:

vid kontoret i Westerås . . . . . 549,200 R.dr.

Upsala . . . . . 353,000 »

Nyköping . . . . . 374,300 »

Arboga . . . . . 288,100 »

Hernösand . . . . . 307,100 »

vid kontoret i Gefle . . . 229,400 R.dr.
Söderhamn 134,000 »

Å beviljade kreditiver hafva under bankärets lopp blifvit lyftade:

vid kontoret i Westerås	2,787,640: —
Upsala	2,067,400: —
Nyköping	1,659,630: —
Arboga	1,134,100: —
Hernösand	803,000: —
Gefle	779,700: —
Söderhamn	205,100: —

Tillsammans 9,436,540 R.dr.

Utom de vid bankärets början innestående depositioner:

vid kontoret i Westerås	75,520: —
Upsala	152,040: —
Nyköping	38,250: —
	265,780 R.dr.

hafva under årets lopp blifvit insatte:

vid kontoret i Westerås	1,057,850: —
Upsala	1,156,280: —
Nyköping	402,640: —
Hernösand	24,550: —
Söderhamn	30,400: —
	2,374,690 R.dr.

Tillsammans 2,637,470 R.dr.

Härå äro under årets lopp lyftade . . . . . 2,247,920 R.dr.

Bankens låntagare hafva i allmänhet ordentligen under årets lopp fullgjort sina förbindelser, så att vid årets slut återstodo på lagsökning beroende endast tvänne lån vid hufvud-kontoret å tillsammans 800 R:dr, och ett lån vid Upsala afdelnings-kontor å 400 R:dr.

Vid revisionen af bankens förvaltning under året hafva revisorerna vitsordat bankdirektionens utmärkte nit och omtanka vid skötande af bankens alla angelägenheter, samt omnämnt den skicklighet och noggranhet, hvarmed bankens alla tjänstemän sina åligganden fullgjort.

Genom reglemente, gilladt och antaget å allmän socknestämman med Heds församling den 3 Oktober 1852, blef en ytterligare sparbank grundlagd, nemligen Heds sparbank, hvars ändamål är att för de inom socknen varande mindre bemedlade personer, egentligen af den arbetande klassen, bereda tillfälle att under en yngre och

verksamare ålder i säkert förvar till förrättning insätta äfven en mindre penning, som då kan besparas och undvaras, men i förändrade omständigheter, under inträffande sjuklighet eller en orklös ålderdom, kan lemna understöd och bjelp. Minimum för hvarje gång är bestämdt till 8 sk. och maximum för insats på hvarje år till 50 R:dr B:ko. Utom Heds församling tillhörande medlemmar få de inom Hed varande bruksunderhafvande i nästgränsande socknar begagna denna sparbank, så vida brukets ägare i någon mån till inrättningens stiftelse bidragit eller till dess underhållande bidragit. Sparbankens styrelse består af fem ledamöter, ordföranden inberäknad, hvilka å allmän socknestämma inväljas och äro, en för alla och alla för en, ansvarige för sparbankens medel. Insättningar göras tills vidare å Karmansbo brukskontor. Tryckta motböcker, dervid reglementet är bifogadt, utdelas åt insättare. Ägaren af Karmansbo, Grosshandlanden Schwan, skänkte år 1853 till denna inrättning en grundfond af 200 R:dr, hvaraf motböcker och räkningsboken blifvit bekostade. Denna nya, jemte de förr i Länet varande, ännu bestående sparbankernes förkofran och tillstånd upplyses förefrigt af följande tablå:

	Delägarnes eller Insättarnes antal under året		Insättarnes behållna belopp vid slutet af året				Stiftelsefond och Be- sparing			
	1850.	1855.	1850.		1855.		år 1850.		år 1855.	
			R:dr	sk. r.	R:dr	sk. r.	R:dr	sk. r.	R:dr	sk. r.
I Westerås Sparbank:	994:	1,296:	63,285:	3. —	96,279:	19. —	4,329:	19. 4.	4,823:	1. —
" Sala d:o	710:	504:	27,006:	18. 4.	34,162:	42. 9.	2,420:	40. 1.	4,170:	34. 10.
Köpings d:o		444:	14,599:	5. —	36,764:	5. —	546:	23. 2.	1,679:	37. 2.
Heds d:o		35:			829:	35.			211:	25. 9.
Summa		2,279:	104,890:	26. 4.	168,036:	4. 8.	7,296:	34. 7.	10,885:	2. 9.
Tillväxten utgör således					63,145:	26. 4.			3,588:	16. 2.

Skultuna bruks och landtegendoms i sista berättelsen omförmälde sparbank blef redan år 1850 ställd på utredning och insättningarna upphörde med berörde år. Delägarna beslöto år 1854 att räntan icke vidare skulle läggas till kapitalet, utan endast godtgöras å den kapitalbehållning, insättarna ägde vid 1850 års slut. — Vid samma tillfälle valdes för sparbankens förvaltning en direktion, och hafva till delägarna under de följande åren 83½ procent af kapitalbehållningen blifvit utdelade.

Enligt sista bokslutet utgjorde sparbankens skuld till delägarna:			
i kapital	. . . . . ; . . . . . , ...	2,925 R:dr	35 sk. 6 rst.
upplupne räntor	. . . . .	3,588 R:dr	33 sk. 9 rst.
		<u>Summa</u>	<u>6,514 R:dr</u>
			<u>24 sk. 3 rst.</u>

utom en tvistig skuld på	1,062 R:dr 23 sk. —	
Sparbankens tillgångar bestodo af		
Säkra fordringar	4,544 R:dr 36 sk. 40 rst.	
Osäkra d:o i förre Ryttmästaren Hammarskölds konkurs	4,313: 24. 2.	
Hos andra personer	168: 32. —	4,482 R:dr 5 sk. 2 rst.
		<hr/>
	Summa 6,026 R:dr 42 sk. —	

Huru stor förlust sparbanken kan komma att göra beror nu dels på slutliga utredningen af förre Ryttmästaren Hammarskölds konkurs, och dels på den ansvarighet för bristen, som kan drabba öfrige intressenter i Skultuna bruk. Emedertid synas dock delägarna kunna påräkna att åtminstone återfå sina insatte penningar och att förlusten kommer att inskränka sig till räntan.

En ny anstalt för besparingar, deruti invånarna i detta Län äga del, har under ifrågavarande qvinqvennum tillkommit och torde derföre icke här böra förbigås, nemligen:

Ränte- och Kapital-försäkrings-anstalten i Stockholm, för Stockholms stad samt Stockholms, Upsala, Westerås och Nyköpings Län.

Insättningarna uti denna anstalt till och med 1855 hafva för Westerås Län uppgått till 28,063 R:dr, hvilket temligen betydliga belopp utvisar, att denna anstalt redan blifvit omfattad med förtroende inom detta Län.

De ändamål, som med denna anstalt äsyftas, och sättet för dess förvaltning kunna inhemtas af de derom ifrån trycket utgifne skrifter, och kommande tiders erfarenhet skall säkert besanna inrättningens ändamålsenlighet och stora nytta. Med tillfredsställelse har jag funnit att förtroendet för inrättningen och hågen att begagna densamma inom detta Län allt mer och mer tilltager ibland dem, som begagnat tillfället att göra sig närmare underrättade om dess beskaffenhet.

Mälareprovinsernes Hypotheks-förening har äfven under ifrågavarande qvinqvennum blifvit organiserad. Sedan direktionen för denna inrättning i slutet af år 1854 utfärdat inländska obligationer till ett sammanräknadt belopp af 1,000,000 Riksdaler Silfverspecie eller 2,666,666 R:dr 32 sk. Banko, löpande med fyra procents ränta och ställde på amortering under 40 års tid medelst årligen skeende utlottning, samt försäljning af sådane obligationer år 1854 till ett nominal-belopp af 1,367,533 R:dr 46 sk. Banko med 9 procents kapital-rabatt skett, kunde Föreningens lånerörelse under 1855 taga sin början; och afslutade direktionen under loppet af sistnämnde år kontrakt om ett utländskt lån af 5,000,000 Mark Hamburger Banko, deraf vid årets slut 250,000 Mark voro indragne. Ibland de sextiofyra delägare, hvaraf Föreningen

vid 1855 års slut bestod, tillhörde elfva Westmanlands Län. Af sammanlagda belopp-
pen fastighetsvärden, dels efter 1844 års bevillningstaxering och dels efter särskild
uppskattning, utgörande 2,532,557 R:dr Banko, hvarför samtliga delägare vunnit in-
träde i Föreningen, utgjorde de fastighetsvärden, hvarför delägare inom detta Län
vunnit inträde:

Efter 1844 års bevillningstaxering	78,829: —
och efter särskild uppskattning	247,935: —

Tillsammans 326,764 R:dr.

eller något mera än en åttondedel af det hela.

Den summa, hvarför rätt till delaktighet uti Föreningen blifvit begagnad, utgjor-
de vid 1855 års slut 4,099,500 Riksdaler, hvaraf 425,700 Riksdaler Banko belöpa
på Westmanlands Län.

Såsom amorteringslån till delägare har intill 1855 års slut utgått en samman-
räknad summa af 663,000 Riksdaler Banko, hvaraf endast 47,300 Riksdaler tillfallit
delägare inom detta Län.

Uti det för Hypotheksföreningen gällande Reglemente, som i 4 § bestämmer den
årliga kapital-inbetalningen till endast en half procent, har vid bolagsstämman den för-
ändring blifvit antagen, att denna kapital-inbetalning höjes till en procent af det belopp,
hvarför inträde i Föreningen begagnas; i följd hvaraf för de till 1855 års slut ut-
lemnade amorteringslån årliga kapital-inbetalningen, enligt lånesökandernes åtagande,
blifvit i skuldsedlarne bestämd till en procent.

---

§. 5.

Städerna.

1:o *Westerås*, sjö- och uppstad, belägen på båda sidor om Svartåns utlopp i
Mälaren, upptager omkring 409 tunnland areal samt har 424 gårdstomter. Genom
sednare landtmäteri-förrättningar hafva de till staden hörande jordägornes areal blifvit
nogare bestämd, hvarföre den uti härvid bifogade tabell upptages till 2,830 tunnland
6 $\frac{1}{2}$ kappland, deribland 896 tunnland 23 $\frac{1}{2}$ kappland åker, 394 tunnland 4 $\frac{1}{2}$ kapp-
land ång, 1,542 tunnland 13 $\frac{1}{2}$ kappland skog och betesmark, eller 402 tunnland
6 $\frac{1}{2}$ mera än uti tabellen för sista berättelsen, med minskning af 45 tunnland 8 $\frac{1}{2}$

kappland i uppgiften om åker, men ökning af 49 tunnland 1¼ kappland i äng och 98 tunnland 13¼ kappland skog och hagmark.

Äfven under detta qvinqvennum har staden genom nybyggnader och reparationer vunnit ett förbättradt utseende och flera nybyggnader äro för det närvarande under verkställighet. Beslut är äfven fattadt om uppbyggande af en ny rådstufvubyggnad vid det ena af stadens torg. Genom frikostiga bidrag af åtskilliga bland stadens invånare har en gård vid Qvarntullen för stadens räkning blifvit inköpt och större delen af gårdstomten utlagd till gata, hvarigenom gatan kunnat, ifrån tullen till kyrkan, rätas och erhålla större bredd, så att infarten till staden från denna sida blifvit beqväm och passande; varande vid den sålunda utvidgade och rätade gatan ett stenhus nu under nybyggnad. Straxt utanför Qvarntullen, midt emot den förra kyrkogården, har ny kyrkogård blifvit anlagd å en från egendomen Carlslund inköpt äga, så att den gamla och nya kyrkogården utgöra tvänne delar, belägna på hvar sin sida om vägen, hvarifrån de äro afskiljde genom stenmur och pryddigt jernstaket.

Den märkligaste nybyggnaden, som tillkommit under detta qvinqvennum, är Stif- tets nya läroverks- och bibliotekshus, uppfördt af sten norr om domkyrkan på tvänne gårdstomter, som af ålder tillhört domkyrkan. Sedan ritning till denna byggnad blifvit år 1852 upprättad af Arkitekten P. J. Ekman, lades den 1:sta December samma år grundstenen till huset, och om hösten 1853 var byggnaden uppförd under tak. Under loppet af år 1854 fulländades byggnaden så till vida, att läsningen i det nya hu- set kunde taga sin början våren 1855. Kostnaden för detta nya läroverkshus, hvars prydlighet bevittnar byggmästarens skicklighet, uppgår till omkring 100,000 R:dr Banko.

Byggnaden af ett nytt cellfångelse för Länet påbörjades år 1854, å den så kallade Stallhagen, belägen invid och hörande till Kongl. Slottet. Denna för en för- bättrad fångvård så högst nödiga byggnad fortsattes 1855, och blir innevarande år så färdig, att inflyttning deri kan ske. Den är belägen icke långt ifrån stranden af Mä- laren.

År 1852 anlades dammar så väl i Svartån, som Lillån, till beredande af jem- nare vattentillgång vid eldsvådor. Härigenom hafva åarne inom staden äfven fått ett behagligare utseende.

Vid Lillån, der ett fall genom dammen var bildadt, anlades kort derpå en me- tallfabrik för vattendrift. Denna fabrik för messingsarbeten sysselsätter 11 arbetare och har god afsättning på sina fabrikater.

Stadens folkmängd, hvilken år 1850 utgjorde 3.659 personer, har, på sätt i 2 § blifvit närmare utfördt, ökat sig till 3,939 personer. Tillökningen, 280 personer, härleder sig hufvudsakligen från inflyttningar.

Vid Westerås metall- och tackjernsvågar hafva under de sista fem åren i medeltal årligen blifvit uppvägd 45,904 Sk α stångjern, 4,700 Sk α koppar, messing, bly och vitriol, och 6,622 Sk α tackjern, alltsammans med få undantag destineradt till skeppning på Stockholm.

Vid Strömsholms våg, som, i afseende på dess handhafvande och inkomsterne deraf, lyder under Westerås och Köpings städer gemensamt, har uppvägningen under ifrågavarande fem år per medium utgjort 39,450 Sk α stångjern, 7,045 Sk α jernmalm, och 44,904 Sk α tackjern. Vågafigterna vid Strömsholms våg delas till hälften emellan städerna Westerås och Köping.

År 1855 funnos i Westerås stad 45 burskapsägande handlande med 36 mantalsskrifne handelsbetjenter, och voro bland dessa handlande 5 faktorer och 15 minuthandlande med öppna salubodar. Tvänne klädesfabrikanter från Norrköping hafva härstädes försäljningsbodar för sina tillverkningar.

I staden finnas följande fabriker:

1:o en tobaksfabrik, hvarest under år 1855 tillverkades:

200,550 α Snus, till ett värde af	16,742: 24. —
24,955 α Rulltobak » »	3,119: 18. —
27,201 α Kardustobak » »	5,008: 28. —
44,433 α Cigarrer » »	7,732: 32. —

Banko Rdr 32,573: 6. —

och sysselsättas vid denna fabrik 50 arbetare, deraf 24 barn.

2:o 2:ne läderfabriker, med ett sammanlagdt tillverkningsvärde af 13,685 R:dr samt 8 arbetare.

3:o Fyra färgerier, med en afkastning af 4,700 R:dr.

4:o Två gelbgjutier, med ett tillverkningsvärde af 8,300 R:dr, deribland ofvannämnde metallfabrik med ett tillverkningsvärde af 7,500 R:dr Banko och 44 arbetare.

5:o Två spegelfabriker, med en tillverkning af 5,000 R:drs värde.

6:o Fyra urfabriker, hvilkas tillverkning sammanlagdt anses uppgå till 1,227 R:dr.

Burskapsägande handverkare äro i staden 78 med 82 gesäller och 83 lärlingar. Några handverkerier drivas med framgång i följd af deras idkares omtänka och företagsamhet.

Sjöfarten är liflig och sysselsatte, år 1855, 25 fartyg och båtar om tillsammans 663 ^{1/2} läster, utom 3 ångfartyg, hvilka sistnämnde likväl icke taxeras i Westerås, tillhöra ett rederi-bolag i Stockholm.

Torghandeln är liflig, men prisen temligen höga, i synnerhet på trädvaror. Onsdagar och Lördagar äro torgdagar, då tillförseln är störst. Spanmål är den vara, hvarmed den betydligaste handeln drifves, och tillförseln af spanmål på torget vanligen jemn.

Den till staden hörande jord skötes i allmänhet väl; utsäde och afkastning äro uti tabellen utsatte, äfvensom kreaturens antal.

Några få stadsboer hafva vackra ladugårdar, men ladugårdsskötseln är i det hela ganska inskränkt.

Den uti förra berättelsen omnämnde nya hamnbyggnaden är fulländad, och den nya hamnen började begagnas vid segelfartens öppnande år 1853. Kostnaderne för denna hamnanläggning uppgingo vid 1855 års slut till 72,890 R:dr 35 sk. 4 rst Banko, utom 15,826 R:dr 34 sk. 9 rst, utbetalda räntor för de till denna anläggning upptagne lån.

Inkomsterne af hamnen utgjorde år 1855:

Hamnpenningar	2,342: 40. 9.
Bropenningar	7,954: 37. 7.
	<hr/>
Tillsammans B:ko R:dr	10,264: 30. 4.
hvarifrån afgå löner och arfvoden	1,210: 28. 1.
	<hr/>
Återstå B:ko R:dr	9,054: 2. 3.

Den i förra berättelsen omnämnde fond till byggande af nytt rådhus uppgick vid 1855 års slut till 25,444 R:dr 44 sk. 7 rst Banko, sedan köpeskillingen för den nu varande rådhusgården blifvit betald. Denna fond har genom Herr Brukspatronen och Riddaren Fredric Langenbergs frikostighet detta år vunnit en tillökning af 6,666 R:dr 32 sk. Banko, som af honom blifvit skänkte.

Vid jemförelse af stadens i tabellen upptagne utgifter med antalet af stadens invånare, finnes att de förra, äfven med afdrag af kostnaden för stadens styrelse, som af donerade medel bestrides, uppgå till 9 $\frac{1}{2}$ R:dr på hvarje person och till 15 $\frac{1}{2}$ R:dr på hvarje mantalsskrifven. Afgifterna och skatterna hafva således under detta qvinqvennum blifvit förökade, oaktadt bevillningen är betydligt nedsatt, ty efter sista berättelsen belöpte på hvarje person 9 R:dr och på hvarje mantalsskrifven 14 R:dr Banko.

Bland bevillning för borgerlig rörelse ingår bevillningen för Mälare-provinsernes enskilda bank, 2,417 R:dr 24 sk., samt, under titeln diverse afgifter, bränvins- minut-handels- och utskänkningsafgiften, till belopp af 3,632 R:dr 34 sk., och hänföras under denna rubrik i tabellen dessutom afgifter till folkskolan, kurhuset, brandverket, anstalter mot kolerasjukdomen, lyshållning, med flera medel.

Fattigvårds-

Fattigvårds-anstalterne äro desamma, som i förra berättelsen finnas omnämnda, men utgifterne för dessa anstalter stiga för hvarje år. I stället för de förut till fattigvården ingående krogarrendena, ingå numera till fattigkassan 3,000 R:dr Banko årligen af bränvins-utskänkings- och minuteringsafgifterna.

Skjutsningsbestyret är nu, såsom tillföre, upplåtet åt en entreprenör. Sista entreprenad-kontraktet är afslutadt den 1:sta Oktober 1855.

Läroanstalterne hafva varit desamma, som uti förra berättelsen omtalas, med tillägg af en småbarnsskola, hvarmed början gjordes år 1855 och hvilken tills vidare kommer att fortsättas.

Sjukvården har blifvit bestridd på samma sätt som förut. Under hösten 1853, då kolera-epidemi här i staden utbrast, insjuknade i denna sjukdom 340 personer, ibland hvilka 106 afledo. Stadens utgifter i och för denna farsot uppgingo till 5,335 R:dr 12 sk. 6 rst Banko, deraf likväl 698 R:dr 24 sk. blefvo af statsmedel ersatte.

Brandverket befinnes i ordnad skick.

Polisen har varit handhafd på sätt som tillföre, med förstärkning vid större folksamlingar, på stadskassans bekostnad, men vid ett tillfälle, nemligen höstetiden 1855, då allmänna lugnet hotades och äfven stördes genom upplopp här i staden, såsom i flere andre städer, föranledt af agitationer emot bränvinsbrännerier och högre pris på lifsmedel, måste, till förekommande af vådligare utbrott, militärstyrka tillkallas, hvilket äfven hade den påföljd, att upploppet icke fick större fart och att större våldsamheter förekommos.

Den uti förra berättelsen omnämnde välgörenhets-inrättning till förmån för ålderstigne fattige borgare och deras enkör ägde den 1:sta November 1855 en fond af 2,901 R:dr 22 sk. 4 rst Banko, hvilken summa blifvit ytterligare ökad med ett af framlidne Handlanden Lars Theodor Park till denna inrättning donerad belopp af 1,333 R:dr 16 sk. Banko.

Orgelverket i stadens domkyrka är år 1854 ombyggt på domkyrkans bekostnad, hvarjemte Herr Biskopen, Doktor Fahlcrantz låtit på egen bekostnad ommåla och med bildhuggeri dekorera domkyrkans predikstol.

År 1854 inrättades i Westerås en telegraf-station. Denna inrättning har blifvit temligen flitigt begagnad af allmänheten, som deraf njutit både fördel och nöje.

I staden finnas tvänne apothek och ett boktryckeri.

För Westerås stads sparbank är redogjort i sammanhang med berättelsen om de öfriga sparbankerne.

210. Arboga, Njö- och Uppstad.

Om stadens läge återopas de förut afgifne berättelser.

Åbyggnaderne i staden äro nästan allmänt af trad. — Blott fyra stenhus finnas. utom rådhuset, och de båda kyrkorne, nemligen stadskyrkan, belägen i midten af staden, och Arboga landsförsamlings kyrka, belägen i stadens nordvestra hörn.

Under de sednare åren hafva åtskillige tvåvåningshus af trädf blifvit uppförda och andra dels uppbyggda, dels reparerade.

Redan uti sista berättelsen antyddes, att en vidlyftig och kostsam reparation af stadens rådhus blifvit beslutad.

Sedan Eder Kongl. Majt tackts i nåder bevilja, att till nämnde reparations utförande stadskassans besparingar finge användas, tog arbetet sin början år 1852 och afslutades år 1854 för en sammanräknad kostnad af 8,694 R:dr 23 sk. 10 rst. Banko.

Under åren 1852 och 1853 blefvo de norr och öster om stadskyrkan belägne gator, som förena Jerntorget med en större till hamntorg inköpt plats, betydligt utvidgade och stensatte samt med trottoirer försedde. Kostnaden härför, jemte inköp af större och mindre tomt-andelar till hamntorg och gatutreglering, uppgick till 6,218 R:dr 4 sk. 6 rst. Banko.

Den uti sista berättelsen omförmälda begravningsplats, straxt invid staden, är numera fullständigt ordnad och af en mängd planteringar förskönad.

Till följd af Rikets Ständers vid sednast hållne riksmöte staden beviljade läne- och statsbidrag, börjades redan hösttiden år 1854 uppmuddring af farleden i Arboga ä, hvilket arbete sedermera fortsatts och annu pågår.

Enligt hvad i 2 § är anfördt utgör folkmängden 2,308 personer, och folkmännens tillökning under sistförflutne fem år 223 personer. Denna förökning svarar således emot 10½ procent af folkmängden år 1850.

Hvad sedligheten beträffar har stadens Magistrat ansett, att densamma på ett bekymmersamt sätt aftagit, och till bestyrkande af ett sådant förhållande återopat jemförelse emellan saköres-längderna för ifrågakvarande och förutgående qvinqvennum. De grofve brottens antal har väl i allmänhet icke funnits förökadt, men deremot har antalet af fylleribrott, könsförbrytelser och slagsmål visat sig vara i ständig tillväxt, äfvensom fattigvårds-utgifterna, är efter annat, blifvit i staden förökade. Orsakerna hertill har Magistraten velat söka uti allt för stor mildhet dels i författningar emot dryckenskap, lättja och liderlighet samt angående fattigvård och försvarslöshet, dels ock uti dessa författnings tillämpning. Särskildt har Magistraten ansett det hafva bidragit till

förökad osedlighet år 1855, att en betydlig mängd af löst och sammanrafsadt folk från flere landskaper under sednare hälften af nämnde år användes till arbete vid anläggning af den del af Köping-Hults jernväg, som sträcker sig utmed staden.

Stadens näringsfång äro fortfarande: handel, handtverkeri, sjöfart, faktori-rörelse och jordbruk, hvar till år 1855 kommit ett bränvinsbränneri, som drifves med ånga. Handelsrörelsen bedrefs vid 1855 års slut af 40 handlande med öppna handelsbord och omfattade hufvudsakligast spanmål salt, viktualier, kramvaror och alngods. Köpmännens ställning är i allmänhet god. Prisen, i synnerhet å lifsförnödenheter, hafva under de sednare åren betydligt stegrats. — Antalet af burskapsägande handlande och enkör är 48, med en sammanlagd bevilning af 276 R:dr 16 sk. Banko, hvarförutan 3 qvinnor idka handel enligt 3 och 4 §§ i 1846 års Handels-ordning.

Handtverkerierna hafva sysselsatt 64 mästare och husbönder samt 433 gesäller, lärlingar och andra arbetare, bland hvilka sistnämnda 26 innehaft försörjningsrätt enligt 12 och 26 §§ af Fabriks- och Handtverks-ordningen. — Bevilningen för handtverksrörelser år 1855 utgjorde 237 R:dr, och sammanräknade tillverknings-värdet 44,826 R:dr Banko.

Utom det omförmaldade bränvinsbränneriet, som med en panna af 200 kannors rymd varit i gång under hela den tillätna tiden år 1855, och hvarvid tillverkats 45,000 kannor bränvin, hafva i staden icke funnits några andra fabriker än ett större garfveri och 4 färgerier.

Till sjöfart äro begagnade 20 seglande fartyg om tillsammans 772 ^{1/2} tons delars lasters dräktighet och 1 jern-ångfartyg. De flesta resor hafva skett till Stockholm, men äfven några af fartygen hafva gått på Götha kanal och Norrland med flera inrikes orter, och 1 har till och med besökt hamnar i norra Tyskland. — Det fraktgods, som ifrån Arboga utförts, har hufvudsakligen bestått af metall-effekter, viktualier, spanmål, boskaps kreatur och på sednare åren äfven af plank och bräder. — Retour-frakterna hafva utgjort hufvudsakligen spanmål, saltvaror och styckegods.

Faktori-rörelsen har bedrifvits af 4 personer.

I afseende på jordbruket återopas förra berättelsen, med tillägg att en ny reglering af förut gallande indelning och förvaltning af donations-jorden eller så kallade Herråkers-jorden, efter vederbörandes hörande, blifvit af Magistraten den 19:de Oktober 1854 uppgjord och, efter mot Magistratens utslag anförde besvär, af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd, med anledning af stadens erbjudande till Köpings-Hults-Jernvägsbolag att kostnadsfritt upplåta jord för jernvägens anläggning öfver stadens område. Enligt berörde reglering skola alla de åker- och ängstegar af nämnde donations-jord, hvaröfver jernvägen och bibanan till stadens hamn komma att framgå och der ban-stationen erhåller sitt läge, afträdas till borgerskapets så kallade

åkarekassa, emot ett till innehafvarne af ifrågavarande Herråkerslotter, eller andelar af donations-jorden, utfäst årligt arrende, 20 R:dr för åker och 18 R:dr 16 sk. Banko tunnlandet för äng, med skyldighet för hvarje lottinnehafvare att ensamt ansvara för de ursprungliga af hela lotten utgående onera och utskylder. Det är nemligen blott andelar af Herråkerslott, som erfordras för jernvägsanläggningen, och lottinnehafvaren bibehåller de åkrar och ängstegar, som icke rubbas eller beröras af jernvägsanläggningen. Detta arrende omfattar så lång tid, som erfordras för att alla de borgare, hvilka vid regleringens uppgörande funnos i staden, må i sin ordning erhålla häfderätt till så kallad Herråkerslott. Den till åkarekassan sålunda upplätne jord är indelad i 4 särskilda skiften, som af kassa-direktionen på längre eller kortare tid utarrenderas till en eller flere personer mot antaglig säkerhet och den årliga afgäld, hvilken å offentlig auktion varder bestämd. — Af den arrende-inkomst, som sålunda inflyter, utbetalas till en hvar af donationsjords-innehafvare, hvilkas lottandelar blifvit af kassan öfvertagne, ofvannämnda bestämda ersättningsbelopp, men derest arrendesumman för sådant ändamål icke förslår, fyller bristen af kassans öfriga tillgångar. Då alla vid regleringens uppgörande varande borgare hunnit erhålla lott, tillkommer kassan dispositionsrätt på enahanda vilkor, som lottinnehafvarne sjelfva, öfver de derefter först ledigblifvande Herråkerslotter, så länge till dess kassan blifvit fullt godtgjord för hvad densamma, utöfver influtna arrendemedel, utbetalt åt dem, hvilka till kassan och jernvägsbolaget afstått lottandelar; hvarest kassan endast bibehåller så mycket af donationsjorden, som erfordras för att fylla bristen i arrendet för den mark, jernvägsbanorna upptaga, i händelse öfverenskommelse om ny skiftesläggning af donationsjorden emellan vederbörande då icke träffas.

I fråga om allmänna onera och binäringar åberopas de uti föregående berättelser meddelade uppgifter.

Fattigförsörjningen, en af stadens drygaste bördor, uppgick år 1850 till 1,154 R:dr 38 sk. 8 r:st., men år 1855 till 3,591 R:dr 34 sk. 4 r:st. Banko, som utdelats till 65 särskilda fattighjon och underhållstagare, samt användts till bekostande af en matinrättning till fattiges bespisande. På de sista åren har således fattigvårdstungan mer än tredubblats.

Stadens undervisningsverk utgöres fortfarande af en pedagogi, med en lärare, och en folkskola, uti hvilken sednare, efter lankaster-method, undervisning blifver meddelad af en lärare och en lärarinna åt barn af begge könen. — Uti folkskolan undervisades, under höstterminen 1855, 84 gossar och 84 flickor, hvilka sednare afven blifvit bibragte kunskap i llnesöm och strumpstickning. — Antalet af lärjungar uti stads-pedagogien utgjorde under samma termin 31.

310. Sala, Bergs- och Uppstad.

Angående stadens läge och näringsfång återopas den sist afgifna berättelsen.

Af uppgiften om stadens folkmängd i 2 § befinnes den utgöra 3,256 personer, och vara ökad sedan sista qvinqvennum med 105 personer.

Vid artikeln om bergs- och bruks-rörelsen i 3 § äro tillverkningarne vid Sala grufva uppgifne.

Handeln idkades år 1855 af 9 handlande och 2 nipperhandlerskor. Ibland dessa hade 7 öppna bodar

Handtverkerier och fabriker hafva icke under ifrågavarande fem år vunnit någon anmärkningsvärd förkofran. Sedan sista berättelsen har tillkommit en cigarr- och tändsticks-fabrik, anlagd å stadens område år 1855. Af cigarrer tillverkades vid denna fabrik 543 lådor till värde af . . . . . 542 R:dr.

Vid öfrige i tabellen upptagne fabriker utgjorde tillverkningarne år 1855:

Vid blyhagelsfabriken 703 centner för ett värde af . . . . . 13,594 R:dr.

Vid bresiljefabriken 49,700 sklpd till värde af 1,182 — 45,315 R:dr Banko.

Härutaf befinnes, att värdet af årliga tillverkningen vid hagelfabriken, sedan sista berättelsen, ökats med 3,734 R:dr Banko.

Under år 1855 uppgick handtverksmästarnes antal till 46, hvilka hade 16 gesäller och 18 lärjungar. De, hvilka såsom försörjningsmedel idkade handverk, voro till antal 42.

I afseende på tillförseln af landtmanna-produkter fortfar samma förhållande, som efter förra berättelserne.

Delning å stadens skogsmark har den 13:de Februari 1854 blifvit af Magistraten fastställd, hvarefter de lägenheter till odling, som derå finnas, sålunda kunna begagnas. Med stadens jordbruk fortfar i öfrigt samma förhållande, som efter förra berättelsen.

Under ifrågavarande qvinqvennum har antalet af lärjungar vid stadens elementar-skola uppgått till omkring 40. Derförutan funnos i staden för år 1855 en fast och fyra flyttbara folkskolor, vid hvilka lärjungarnes antal var 257; hvarjemte sedan år 1854 i staden funnits en skola för fattiga flickor, hvilka der erhålla fri undervisning i christendom, handarbeten och väfning.

I afseende på sjukvården har sedan sista berättelsen ingen förändring inträffat.

Fattigförsörjningen handhafves på enahanda sätt, som de tvänne nästföregående berättelserna omförmåla.

Följande tablå utvisar närmare förhållandet med fattigvården.

	Månportioner till genomvandrande personer.	Understöds-tagare.						Summa Personer.	Omkostnader			
		Ständige.				tillfällige fattige.			Summa	Banko.		
		Äldre		Barn.		Männer.	Qvinor.					
		Männer.	Qvinor.	Gossar.	Flickor.							
år	1851	503	6	74	10	30	2	35	157	R:dr	sk.	r.
»	1852	355	7	59	20	33	8	38	165	2,359	34	11
»	1853	398	8	55	23	32	7	42	167	2,522	21	7
»	1854	388	6	50	27	42	2	39	166	2,687	3	2
»	1855	307	8	54	27	43	6	51	189	2,412	41	11
										2,843	44	1

Grundskatten af den till staden donerade jord består i prestationer till Sala silfververk, nemligen malmforsling, höleverering för underhållet af silfververkets hästar, och ökadagsverken.

Stadens onera och andra allmänna besvär inhemtas af tabellen.

Staden är befriad från båtsmanshåll och inqvartering, och trafiken derstädes icke betungad med salu-accis.

För att sluta af det mindre antal brottmål, som de sednaste åren förevarit vid stadens domstol, synes folkets sedlighet under ifrågavarande period hafva förbättrats.

1:a. Köping, Sjö- och Uppstad.

Stadens hamn och lastageplats har under ifrågavarande qvinqvennum undergått en väsentlig förändring med anledning deraf, att Direktionen vid Kongl. Svenska Aktiebolaget för jernväg emellan Köping och Hult valt stadens gamla lastageplats till slutpunkt och bangård för jernvägen, hvilken plan blifvit af Eder Kongl. Majt fastställd. — Såväl jern- och metallvägen, som alla gamla jern- och varu-magasiner, hafva derföre måst undanflyttas, och ett område af stadens mark om 2 tunnland 7 kappland har blifvit till Jernvägs-bolagets disposition öfverlemnadt. Häremot har staden, genom i behörig ordning verkställd expropriation, tillagnat sig från Ulfvi bys ägor ett med stadens mark sammanhängande område af 9 tunnlands 25 kapplands vidd, hvarå ny jern- och metallväg samt nya jern- och varu-magasiner i ordnad skick blifvit uppförda samt planering och grusning är verkställd, så att, ehuru efter hand flere magasinsbyggnader, i den mån de af behovet påkallas, torde uppstå, ordnandet af lastageplatsen redan kan anses fulländadt.

Samtidigt härmed har ock det stadens rederibolag tillhörige fartygsvarf, beläget å motsatta östra stranden af ån, blifvit flyttadt längre åt norr, för att lemna tillfälle till den betydliga utvidgning af hamnen, som nu pågår, i andamål att bereda utrymme för transport-medel till sjöss motsvarande dem till lands, som jernvägen kan komma att framkalla.

I öfrigt har under sednare åren mera håg än förr visat sig för nybyggnader inom staden, som dock motverkats af de genom uppköp för jernvägens behof och andra orsaker betydligt stegrade pris på virke samt af ökade arbetslöner.

Stadens folkmängd har, på sätt uti 2 § är anfördt, under ifrågavarande qvinqvennum ökats med 68 personer, så att den år 1855 utgjorde 1,582 personer.

Såvidt måttstocken för bedömandet af sedlighet icke skall hemtas från antalet af födde osakta barn, befinner sig detta samhälle uti ett fördelaktigt förhållande. Åtminstone har något brott af svårare art icke blifvit inom stadens domvarjo begånget af någon staden tillhörande person, och antalet af mindre förbrytelser, såsom snatteri och dylikt, har ej varit betydligt. De flesta åtal vid stadens domstol för de svåraste brotten, såsom stöld och förfalskning med mera, hafva angått kringvandrande lösa, om än med pass försedda, personer, och åtalen för fylleri och oordningar hafva drabbat marknadsbesökande, allmoge och förbönder, synnerligast från Bergslagen.

Antalet af handelsberättigade borgare vid 1855 års slut utgjorde 18, men endast 8 af dem idkade handel i öppna bodar. Derjemte drifver en qvinna nipperhandels-rörelse. Öfverhufvud torde handeln böra anses under sednare åren hafva vunnit

någon förkofran, hvartill en naturlig orsak finnes uti ökad penningetillgång hos ortens allmoge, så väl den jordägande, genom stegrade pris på landtmannaprodukter, som den icke jordägande, genom höjda arbetslöner.

Hvad handtverkerierne åter angår, hafva ganska få bland deras idkare förmått höja sig öfver måttet af en tarflig utkomst. Detta förhållande torde till en väsentlig del härröra från den, under sednare åren, inträffade stegring i prisen på alla lefnadsförnödenheter, i proportion hvarmed handtverkeriernas produkter icke kunnat höjas, men torde äfven hafva andra orsaker. En olagenhet, hvaröfver man hör klagas äfven af de driftigaste och med tillräcklige arbetstillfällen försedde mästare i denna stad, är ökad svårighet att erhålla skickliga och ordentliga gesäller, hvilket lär härröra deraf, att gesäller, af sådane egenskaper, uti de större städerna utan svårighet ernå en mera jemn och säker utkomst, än som är att påräkna hos mästare i mindre stad, de der således oftast måste åtnöjas med gesäller af motsatta egenskaper, eller med sådane gesäller, som finna nöje i ett kringvandrande lefnadssätt och derföre icke stadna längre på ett ställe, än hvartill behovet tvingar. Det band, Fabriks- och Handtverks-förordningen afser, genom hänvisning till upprättande af kontrakter, äro mästare såväl som gesäller obenägna att begagna, enär de förra ej gerna vilja för längre tid fästa en arbetare, hvars skicklighet och ordentlighet de icke på förhand känna, och om behovet af hvars biträde, under en längre utsträckt tid, de äro ovissa.

Fabriksrörelsen i Köping har under detta qvinquennium icke gjort framsteg. Den tordna strumpfabriken drifves icke annorlunda än såsom försörjningsmedel för ett vid detta arbete invandt hushåll.

Urfabrikörer finnas visserligen två, men deras verksamhet, utan biträdande arbetare, sträcker sig endast till reparerande af gamla ur; hvadan deras inkomst blifvit uppgifven till 600 R:dr Banko.

Förhoppning om ett framåtskridande uti fabriksrörelsen inom Köping gifves dock uti der redan vidtagne åtgärder för anläggning af ett gjuteri och en mekanisk verkstad samt ett bryggeri, hvilka begge inrättningar äro beräknade att redan under år 1856 komma i verksamhet, den förstnämnde inrättningen dock endast i vissa detaljer.

Köpings rederibolag har de sednare åren till segelfart begagnat endast 9 af sina 10 fartyg; hvaremot det 10:de är förlagdt i Stockholm, att tjena såsom depôt för landtmanna-produkter, såsom boskap, som ej får säljas i land, hvarmed vinnes, att de, hufvudsakligast med jernbefraktning, upptagne transportfartygen ej uppehållas genom afbidan på försäljning af den öfriga eller så kallade öfverlasten.

Ett annat bolag har bildat sig till underhållet af kommunikation med Stockholm tvänne dagar i veckan förmedelst ångfartyget Köping, hvars tourer börjades hösten 1853 och sedermera blifvit regelmässigt fortsatta. Förslag är väckt om förening af de tvänne bolagen till ett enda och kommer sannolikt vid blifvande bolagsstämma till afgörande. De sednare åren hafva i Köping medfört så betydlig tillökning i frakttillfällen på Stockholm med jern och spanmål, att endast få resor till aflägsnare inrikes orter samt en på St Petersburg år 1853 och en på Lybeck år 1854, med frakt från andra orter, under ifrågavarande qvingvennium medhunnits af rederiets fartyg, hvilka ock föga kunnat gagna sig af en ny frakt-artikel, plank och bräder från tvänne anlagde sågverk vid Vester-Kohlsva och Jönsarbo bruk, enär dessa varor med större bekvämlighet fraktas i öppna båtar. — Rederiet sysselsätter 9 skeppare och 18 matrosar samt dessutom 15 personer vid dess varf, hvilket är väl försedt med materialier för både reparation och nybyggnad af större och mindre farkoster, och i sådant hänseende jemväl fortfarande anlitats utöfver den gräns, som det inskränkta området hitintills satt för dess verksamhet.

Mudderkassans behållning har nedgått, enligt det sista bokslutet, till 1,413 R:dr 46 sk. 9 r:st. Banko, hvilket förhållande är föranlett af fortfarande arbeten till vidmakthållande af tillräckligt segeldjup i ån och af bidrag till upptagande år 1853 af en vändnings-basin för ångfartyget.

År 1853 börjades det af Direktionen vid Kongl. Svenska Aktiebolaget för jernväg emellan Köping och Hult, såsom vilkor för jernvägens dragande till staden, betingade och ännu pågående arbete till hamnens utvidgande och beredande af mötesbasiner i ån, enligt ett af Herr Majoren och Riddaren Nordström upprättadt förslag, till hvars utförande Rikets sist församlade Ständer beviljade 40,000 R:dr B:ko, $\frac{1}{3}$ utan återbetalningsskyldighet och $\frac{2}{3}$ såsom lån. — Detta arbete utföres på entreprenad af Löjtnanten vid Kongl. Väg- och Vattenbyggnads-korpsen Mathias Anton Grill, under tillsyn af en särskild Arbetsdirektion, och skall, enligt kontrakt, vara färdigt till den 1 November 1856. Till arbetets bedrifvande användas 2:ne större mudderverk, det ena med ångkraft och det andra med hästkraft, samt ett mindre mudderverk med handkraft.

I sammanhang med utvidgningen af hamnen har staden, å den ofvannämnde på dess bekostnad inlösta nya lastageplatsen, uppfört kajmur vid den del deraf, der jernlastning skall verkställas, och anbringat pålning samt trädbrygga vid den öfriga delen samt bekostat lastageplatsens grusning och planerande, äfvansom flyttning dit af jern- och metall- samt viktualie-väg, och derjemte tillfredsställt deras anspråk på byggnadsplats, som för bildande af bangård måst lemna sina från äldre tider hafda bodplatser.

Till bestridande af omkostnaderne härför har staden upptagit lån af Wadstena krigsmanshus-kassa till belopp af 20,000 R:dr Banko.

Åkerbruket å stadens öppna jord har icke kunnat bedrivas efter någon rationel plan, emedan jordens fördelning i ytterst små lotter deremot lägger hinder. Det gamla trädesbruket har derföre uteslutande begagnats, med undantag af ett gärdeslag, som är fördeladt å gårdarne och der betning, enligt öfverenskommelse, ej får ske, utan hvarje lottägare har tillfälle att efter behag bruka sin jord.

Stadsboernes boskapsskötsel afser endast mjölkproduktion. — Under de flesta åren af ifrågavarande qvinquennium har den lidit afbräck af inskränkt tillgång på foder, i följd af svag höskörd i allmänhet och särskildt af gräsmaskens härjning å närliggande kronoängar, hvaraf stadsboer arrendera lotter, för att föröka den knappa fodertillgången af stadens inskränkta ängsmark.

Möjligheten att å stadens område vinna tryggad äganderätt till mindre jordlotter har föranledt omkringboende allmoge att för mindre besparingar göra inköp af jord å stadens område. En ganska betydlig del deraf har härigenom frångått stadsboerne, och ehuru tabellen utvisar en icke obetydlig spanmålsproduktion, kommer en ganska betydlig anpart deraf stadens invånare icke tillgodo i följd af detta förhållande.

Å stadens allmänings-skog fullföljes den införda traktbuggnings-metoden, och lemnar skogen ungefär den afkastning, som fyller behovet vid fattighuset.

Stadens undervisningsverk har sedan sista berättelsen icke undergått någon förändring, ehuru önskvärd en utvidgning deraf är. — Då den så kallade lankaster-klassen egentligen lämpar sig blott för meddelande af undervisning till det kunskapsmått, Kongl. Stadgan om folkundervisningen fordrar, står den så kallade rektors-klassen vid stadens skola isolerad, utan att fylla behovet för dem, som sakna tillfälle att på enskild väg eller vid andra aflägsnare läroverk inhemta den undervisning, som för inträde i nämnde klass fordras, nemligen »det för nedra afdelningen i lägre apologist-skolor föreskrifne kunskapsmått.» För både staden och den omkringliggande orten vore derföre önskligt, att stadens skola kunde utvidgas till ordentligt apologist-läroverk med tre lärare; men af behovet högeligen påkallad anses en ytterligare lärare, för att bilda en länk emellan lankaster-skolan och rektors-klassen. Många medellösa barn tvingas nu att afbryta sin skolgång i förtid, derföre att de ej kunna vinna inträde i rektors-klassen, och deraf förklaras äfven det ringa antalet lärjungar i nämnde klass, som under år 1855 endast utgjorde 26, deruti lärjungarne från landet voro inbegripne. Stadens i undervisningsålder ifrån 7 år varande barn hafva utgjort ett antal

af	123 gossar	114 flickor.
Ibland dem hafva blifvit undervisade i de tvänne fa- sta folkskolorne, lankaster-klassen och flickskolan	50 —	43 —
i allmänna skolor, rektors-klassen deruti inberäknad	15 —	—
i enskilda skolor	47 —	18 —
i hemmen	37 —	53 —
Utom distriktet hafva vistats	3 —	—
för naturfel hindrad	4 —	—

---

123 — 114 —

Barn, som äga kunskaper öfver folkskole-stadgans mi-
nimum . . . . . 38 gossar 7 flickor.

De som besökt Söndags-skolorne, dels lärlingar, dels
nattvardsbarn, hafva varit . . . . . 35 — 9. —

Skolålders-barnens antal har varit ungefär 15 procent af hela folkmängden. Skol-
barnen hafva utgjort 60 procent af skolålders-barnens antal. Deras antal, som hafva
kunskaper öfver ofvannämnde minimum, har utgjort omkring 49 procent af skolål-
ders-barnen.

Fattigvårdens fonder voro vid 1855 års slut:

Räntebärande medel . . . . . 7,053 R:dr 30 sk. 6 rst. Banko,
samt 17 tunnland 24 $\frac{1}{2}$ kappland jord, hvaraf rän-
tor och afrad utgjort . . . . . 480 R:dr 6 sk. 4 rst. samt

21 tunnor 7 $\frac{1}{2}$ kappar råg. Af detta belopp hafva dock 64 R:dr 8 sk. utgått till un-
derhållstagare utom staden. För öfrigt har till fattigförsörjningen år 1855 uttaxerats
personel afgift, 8 sk. per man och 4 sk. per qvinna, samt fyllnadsafgift med 20 sk
för hvarje hel Riksdaler af 1854 års bevillning efter Andra Artikeln. — Underhålls-
tagare 1855 voro:

Värnlöse barn	14
Enkor, som hade barn	14
Enkor utan barn	25
Ogifta qvinnor utan barn	45
Ogifta qvinnor, som hade barn	40
Ogifta karlar	44
	<hr/>
	89 personer.
Hjonelag, som hade barn	44 —
Hjonelag utan barn	8 —
	<hr/>
	49 matlag.

Huruvida fattigvårdens inkomster för år 1855 betäckt utgifterna har ännu icke blifvit utredt, emedan räkenskaperne icke äro afslutade; men för år 1854 utvisade fattigvårdens räkenskaper ett belopp af inkomster: 2,187 R:dr 34 sk. 4 r:st. Banko och 21 tunnor 7½ kappar råg, och utgifter deremot 2,182 R:dr 23 sk. 9 r:st. Banko och 29 tunnor 8 kappar råg.

Till afböjande af kringvandrande gesällers och andra kringstrykande personers tiggeri i husen göras frivilliga sammanskott, för att bereda sådana personer en måltid mat, hvilken kostnad uppgått till omkring 100 R:dr Banko årligen.

Helsovården har bestridts af en stadsläkare och en praktiserande privat läkare.

Köpings apothek har år 1855 fått en utgrening genom anläggningen af ett filial-apothek vid Strömsholm.

Binäringar finnas icke att omnämna.

Efter den nya, från och med den 1:sta Oktober 1855 gällande reglering af bränvinsförsäljningen, hafva utskänkningsställena i Köping utgjort 6, däribland inberäknade stadskällaren och gästgifvaregården. — Utminuteringsställena hafva likaledes varit 6. — Behållna afgiften till staden af utskänknings- och utminuterings-ställena har utgjort 1,840 R:dr Banko, som blifvit disponerade till amortering af den skuld, staden iråkat i och för inköp och ordnande af ny lastageplats.

Härvarande Handtverks- och Handelsföreningar samt Skeppare-embete hafva stiftat hvar sin pensionsinrättning, de tvänne förstnämnde med reglementen af Eder Kongl. Majt fastställde, nemligen för Handtverksföreningen den 11:te Maj 1855 och för Handelsföreningen den 30:de September 1851. Dessa pensionsinrättningars syftemål är att genom årliga bidrag bereda tillgång till medel för inköp af jord, som är ämnad att, efter en viss tid, i mindre lotter utdelas till begagnande af pensionsberättigade. — Den korta tiden af dessa tre inrättningars tillvaro har ej kunnat bringa dem till synnerlig styrka, dock är jord redan inköpt: 1:o af Handelsföreningens pensionsinrättning till belopp af 7 tunnland 7 kappland, hvarå likväl Handelsföreningen häftar i skuld för 90½ R:dr 24 sk. 10 r:st.; 2:o af Handtverksföreningen för 1,278 R:dr 29 sk. 4 r:st., och 3:o af Skeppare-embetet för omkring 1,260 R:dr Banko. Handtverksföreningens pensionsinrättning har derjemte en kassa uppgående till 308 R:dr 44 sk. 4 r:st. Banko.

Angående Köpings sparbank är i 4 paragrafen berättadt.

Anstalterne till förekommande och dämpande af eldsvådor befinnas uti ett väl ordnad skick, och vid brandsynförrättningarne iakttages noggranhet. Ehuru i förra berättelsen omförmäldes, att Byggnads- och Brandordningarne voro under omarbetning, kvarstå ännu de gamla oförändrade. Detta härleder sig till stor del deraf, att man velat

velat afvakta utfärdandet af en allmän polis-stadga för städerna. för att ej komma i konflikt med dess föreskrifter.

Den jemväl i förra berättelsen omförmälda, af rederibolaget bekostade, undervisning för sjömän under vintermånaderna har oförändrad pågått och burit goda frukter, derigenom att sådana kunskaper blifvit sjömännens bibragte, hvarförutan de icke kunna blifva duglige skeppare. Till uppmuntran har årligen utdelats en silfversked åt den matros, som ådagalagt största ordentlighet och pålitlighet.

Köpings stads allmänna inkomster af våg-, bro- och hamnpenningar i staden och vid Strömsholm utgjorde år 1855 ett belopp af 4,799 R:dr 38 sk. 9 r:st. Banko.

Westerås Slott i Landskansliet den 24:de Oktober 1856.

F. O. SILFVERSTOLPE.

A. W. Ahlberg.

C. M. Selling.

